

Вашите права в Северна Ирландия

**Справочник за
работници-
мигранти от:**

**Трето издание
2011 г.**

**This guide is in
Bulgarian**

Съдържание

Вашите Права в Северна Ирландия

Глави	Страница
Увод	5
Как се използва този справочник	6
Кратък речник на използваните термини	8
Работа в Обединеното кралство	11
Социални помощи и осигуровки	29
Жилищни права	42
Права по трудовата заетост	50
Здравеопазване	64
Човешки права и равенство	70
Граждански свободи (плюс информация за шофирането)	73
Информация за образованието (плюс информация за квалификациите)	80
Гласуване	86
Полезни контакти: агенции за съвет	89

Ваши права в Северна Ирландия
Първо издание публикувано през 2006 г.
Второ издание публикувано през 2008 г.
Трето издание публикувано през 2011 г.
ISBN 978-1-872299-24-2

Публикувано от Law Centre (NI) /“Правен център” (СИ) / и Northern Ireland Human Rights Commission (Комисията по правата на човека на Северна Ирландия)

с подкрепата на офиса на Първия министър и Заместник пръв министър, Northern Ireland Strategic Migration Partnership (Северноирландско партньорство за стратегическа миграция) и Belfast City Council (Градски съвет на Белфаст)

Увод

Този Справочник има за цел да Ви помогне да научите правата и пълномощията си като работник-мигрант по време на престоя си в Северна Ирландия, а също и да получите правилен съвет, в случай че имате проблеми да получите тези си права и пълномощия. Справочникът покрива широк кръг от проблеми, които могат евентуално да засегнат Вас, а също и членовете на Вашето семейство пребиваващи в Северна Ирландия. В края на справочника ще намерите списък с полезни контакти, ако имате нужда от повече информация или съвет, или имате някакви проблеми.

Този справочник е изготвен от Law Centre (NI) / “Правен център” (СИ)/ и от Northern Ireland Human Rights Commission /Комисия по правата на човека на Северна Ирландия/ с финансиране от Кабинета на Първия министър и Заместник първи министър. Съответните отдели и агенции на Правителството на Северна Ирландия са дали съгласието си относно съдържанието на този Справочник. Справочникът също ще бъде полезен на тези, които предлагат услуги, помагат или дават съвети на работници-мигранти. Бихме желали да благодарим на Службите по жилищни права (Housing Rights Service) за помощта им по раздел “Жилищни права”.

Надяваме се, че този Справочник ще Ви бъде полезен, и че ще се възползвате от пълните си права по време на престоя си в Северна Ирландия. Справочникът е издаден на следните езици: български, китайски, английски, латвийски, литовски, полски, португалски, словашки, румънски, руски и тетун.

Допълнителни копия на този Справочник и преводи можете да си свалите от уебсайтовете на следните организации:

Northern Ireland Human Rights Commission (Комисия по правата на човека в Северна Ирландия)

Адрес: Temple Court, 39 North Street, Belfast BT1 1NA

Телефон (028) 9024 3987

Факс (028) 9024 7844 Текст-телефон (028) 9024 9066

E-mail: information@nihrc.org

Уебсайт: www.nihrc.org

Law Centre (NI) / Правен център (СИ)/

Адрес: 124 Donegall Street, Belfast BT1 2GY

Телефон: (028) 9024 4401 Факс (028) 9023 6340

E-mail: admin.belfast@lawcentreni.org

Уебсайт: www.lawcentreni.org

Law Centre (NI) - Western Area Office / Правен център (СИ) – Кантора за Западния Регион/

Адрес: 9 Clarendon Street, Derry/Londonderry BT48 7EP

Телефон: (028) 7126 2433 Факс (028) 7126 2343

E-mail: admin.derry@lawcentreniwest.org

Уебсайт: www.lawcentreni.org

Как се използва този справочник

Информацията, съдържаща се в този Справочник, е подредена в поредица от раздели по различни теми, за да Ви е по-лесно да разберете правата и пълномощията си в Северна Ирландия. Разделите не предлагат пълно изложение на правото по съответните теми, а са написани с цел да разгледат някои от най-често срещаните проблеми, които засягат работниците-мигранти по време на престоя им в Северна Ирландия.

Информацията от този Справочник важи само за престоя Ви в Северна Ирландия. Тя не е приложима за Република Ирландия, за която важи друг набор от закони. Важно е също да се отбележи, че въпреки че имиграционните закони са еднакви за цялото *Обединено кралство* (UK), някои закони могат малко да се отличават от други в различните части на Обединеното кралство, заради това препоръчваме да се търси допълнителен съвет, ако планирате местене от Северна Ирландия в Англия, Шотландия или Уелс.

Дали ползвам правилния Справочник?

Убедете се, че ползвате последното издание на Справочника. Поправките в третото издание са в сила и са направени до юли 2011г. *Информацията в Справочника е подбрана съобразно Вашия имиграционен статут в Обединеното кралство и по тази причина е от изключителна важност да прочетете информацията, която се отнася за Вас. В много случаи правата и задълженията, които имате в Северна Ирландия зависят от страната, чийто гражданин сте.*

Предишни издания на справочниците са били специално написани по отделно за *Присъединени страни*, други граждани на *Европейското икономическо пространство* и притежатели на *разрешително за работа*. Това трето издание обединява цялата тази информация в един справочник.

Коя част се отнася за Вас в този справочник

В този справочник:

- Вие трябва да прочетете цялата информация написана в **ЧЕРНО**, тъй като тя важи за всички работници-мигранти.

В добавка:

- Ако сте гражданин на ЕИП (*ЕЕА*) (с изключение на румънци и българи), Вие трябва да прочетете информацията написана в **ЗЕЛЕНО**;
- Ако сте гражданин на *A2* страна (ако сте гражданин на България или Румъния), Вие трябва да прочетете текста в **ЧЕРВЕНО** (в главата за **Социално осигуряване**, Вие **СЪЩО** трябва да прочетете текста в **ЗЕЛЕНО**).
- Ако не сте гражданин на Европейския съюз, Вие трябва да прочетете текста в **СИНЬО**.

Обяснение на термини и изрази

В Справочника се налага да се използват сбор от сложни технически термини и изрази, които не се ползват в разговорния английски. Тези термини и изрази са ясно отбелязани със звездички * * и в повечето случаи тяхното значение е обяснено в същия раздел. Справочникът съдържа “Кратък речник на използваните термини”, който също дава обяснение на някои термини и изрази.

Агенции за съвет

На много места в Справочника ще Ви бъде препоръчано да потърсите съвет. За тази цел, в края на Справочника е даден списък с имена на полезни организации и информация за контакт. Тези организации дават безплатни съвети.

Трябва да знаете, че където се посочват телефонни номера, отговорите на Вашето запитване ще бъдат давани само на английски език, освен ако ясно не е указано друго. Това не бива да Ви спира да се свързвате със съответната организация, тъй като обикновено лицето, което отговаря на Вашето обаждане ще бъде приятелски настроено и готово да помогне, каквото и да е нивото на Вашия английски. Ако се обаждате да насрочите час за консултация с агенция за съвети, много е възможно да уредят на разговора ви да присъства преводач, или пък ако желаете може да помолите приятел да се обади по телефона от Ваше име, както и да присъства на интервю заедно с Вас. Разбира се, ако информацията е от по-сложно естество, неговите преводачески умения трябва да са добри.

Кратък речник на използваните термини

Този речник предлага само кратко обяснение на някои от техническите термини, използвани в Справочника. По-подробни обяснения са дадени в съответните глави.

Присъединени страни / Граждани на страни от група А8 / Граждани на страни от група А2 – В Обединеното кралство терминът *А8* се отнася за осем от държавите, които се присъединиха към Европейския съюз през май 2004 г. Тези държави са: Република Чехия, Естония, Унгария, Латвия, Литва, Полша, Република Словакия и Словения. Ако сте гражданин на една от тези държави, Вие ще се наричате в Обединеното кралство “гражданин на присъединена страна” или “гражданин на страна от групата А8”. Терминът “гражданин на страна от групата А2” се отнася за гражданите на двете държави, присъединили се към Европейския съюз през януари 2007 г. – Румъния и България.

Common Travel Area /Зона за свободно пътуване/ – това е Обединеното кралство (включително Великобритания и Северна Ирландия), Остров Ман, Англо-норманските острови и Република Ирландия. Зоната за свободно пътуване означава, че няма паспортен контрол за ирландски граждани и граждани на Обединеното кралство при пътуванията им между двете държави.

Entry clearance /Разрешително за влизане/ – гражданите на някои държави е необходимо да се снабдят с разрешение от Обединеното кралство преди да влязат в страната. Това разрешение се има предвид с израза ‘entry clearance’ /разрешително за влизане/.

European Economic Area ЕЕА /Европейско икономическо пространство – ЕИП, още познато като Европейска икономическа зона ЕИЗ/ – отнася се за следните държави: Австрия, Белгия, България, Кипър, Република Чехия, Дания, Естония, Финландия, Германия, Гърция, Унгария, Исландия, Италия, Латвия, Лихтенщайн, Литва, Люксембург, Малта, Холандия, Норвегия, Полша, Португалия, Република Ирландия, Румъния, Словакия, Словения, Испания, Швеция и Обединеното кралство.

Право според договора за Европейската общност – Отнася се до това какъв статут има гражданин на *Европейското икономическо пространство*, когато тя/той може да остане в Обединеното кралство, според Европейското право. Това включва гражданин на *ЕИП*, който работи за работодател, който е самонает, студент, лице, което може да се издържа самостоятелно или търси работа.

Her Majesty's Revenue and Customs /Служба по приходи и митници на Нейно Величество/ – Официалното наименование на Данъчната служба на Обединеното кралство.

National Insurance /Социално осигуряване/ – данък, начисляван от заплатите и надниците в Обединеното кралство, който се използва за финансиране на някои *социални помощи* (виж по-долу).

National Insurance number /Национален осигурителен номер/ – номер, издаван от *Агенцията за социално осигуряване*, за който трябва да се подаде заявление, ако имате намерение да работите в Обединеното кралство, и ако искате да ползвате системата за *социални помощи и осигуровки* (вижте по-долу).

Northern Ireland Housing Executive NIHE /Жилищна администрация на Северна Ирландия/ – правителствената агенция, отговаряща за разпределението на жилища, собственост на държавата и даваща съвети на бездомни за намиране на подходящо жилище.

Points-Based System (PBS) /Точкова система/ - Това е схема за работници-мигранти извън *ЕИП*, които влизат в Обединеното кралство, за да работят. Тази схема беше въведена през 2008 година и замести *разрешителните за работа* и други схеми.

Public funds /Държавни парични фондове/ – отнася се за някои специални парични фондове, предоставяни от държавата, като например помощи за безработни. Ако сте в Обединеното кралство по *Точковата система*, вероятността да имате достъп до тези помощи, които се плащат от *държавните фондове*, е малка и трябва винаги да търсите съвет на специалист преди да подадете молба за каквито и да е социални помощи. Виж раздела "Social security benefits" /"Социални помощи"/ за допълнителна информация.

Recruitment agency /Агенция по заетостта, Агенция за подбор на персонал/ – търговско дружество, което намира хора, за да запълни свободни работни места или намира работа на хора, които търсят такава.

Remove /removal /Извеждам/отстраняване/ – екстрадиране: действие на държавата, при което гражданин на чужда страна бива изведен от Обединеното кралство на определено място, най-често неговата или нейната родна страна, ако той или тя пребивава нелегално в Обединеното кралство, или ако той или тя няма право да влезе в Обединеното кралство.

Residence card/registration certificate /Карта за пребиваване/регистрационен сертификат/ – документ, който се издава от *Граничната агенция на Обединеното кралство* /UK Border Agency/ и който служи като доказателство, че имате право да пребивавате в Обединеното кралство (източник: www.ukvisas.gov.uk).

Вашите права в Северна Ирландия

Social Security Agency /Агенция по социално осигуряване/ – държавна агенция, която отговаря за издаването на национални осигурителни номера и социални помощи (виж по-долу).

Social security benefit /Социални помощи/ – парична помощ, отпускана от правителството, с цел да помага на хора с финансови затруднения.

UK Border Agency (УКБА) Гранична агенция на Обединеното кралство – Правителствена агенция на Обединеното кралство, отговорна за въпросите свързани с миграцията и е част от правителствения отдел наречен Министерство на вътрешните работи.

United Kingdom (the UK) /Обединеното кралство/ – официалното име на държавата, състояща се от остров Великобритания (Англия, Шотландия и Уелс) и Северна Ирландия.

Visa /Виза/ – разрешение за влизане в Обединеното кралство; издава се обикновено във формата на печат във Вашия паспорт.

Work permit /Разрешително за работа/ – вид разрешение, което преди се издаваше от Work Permits (UK) /Служба за работни разрешения/, клон на Министерството на вътрешните работи, позволяващо на граждани на страни, които не членуват в *ЕИП*, да работят в Обединеното кралство за определен работодател.

Worker Authorisation Scheme /Схема за даване на право за работа на работник/ –Схема въведена от правителството на Обединеното кралство, по която от български и румънски граждани се изисква да кандидатстват за разрешение за работа, преди да започнат да работят за работодател в Обединеното кралство. Тази схема не се отнася до граждани от *А2*, които са самонаети или студенти.

Worker Registration Scheme /Схема за регистрация на работник/ – схема, която беше в действие от 2004 до април 2011 година и според която граждани на страни от група *А8* бяха задължени да регистрират работата си в *Граничната агенция на Обединеното кралство* през първите 12 месеца на работа. Тази схема не се отнасяше за гражданите от група *А8*, които бяха самонаети.

Работа в Обединеното кралство

Тази глава е разделена на три части. Трябва да се уверите, че четете частта, която се отнася до Вас.

- Първата част е за работници-мигранти, които са граждани на *Европейското икономическо пространство* (ЕИП) (с изключение на българи и румънци)
- втората част е за работници-мигранти, които са румънци или българи (още известни като граждани от *А2* страни)
- третата част е за работници-мигранти, които са граждани на страни извън *Европейското икономическо пространство*.

Част 1: Граждани на *Европейското икономическо пространство*

Трябва да прочетете тази част ако сте гражданин на страна от *Европейското икономическо пространство* (с изключение на граждани на България и Румъния, които трябва да прочетат следващата част).

Мога ли дойда в Обединеното кралство, за да търся работа?

Като гражданин на *Европейското икономическо пространство* ЕИП, Вие имате право да влезете в Обединеното кралство като 'работник'. Вие не трябва да търсите позволение от властите в Обединеното кралство, за да влезете в страната, нито Ви трябва *виза*. Въпреки това, при влизане в Обединеното кралство, Вие ще трябва да покажете паспорт или лична карта.

Кога мога да започна търсенето на работа?

След като влезете в Обединеното кралство, Вие можете да започнете да си търсите работа веднага, въпреки това, ще трябва да си извадите *National Insurance number* / *Национален осигурителен номер* /. За повече информация как да се сдобие с *National Insurance number* / национален осигурителен номер /, вижте частта *Социални помощи и осигуровки*.

Какво е работник?

В този справочник терминът *работник* е технически термин от Европейското законодателство и се използва във връзка с имиграционния статут. Този термин не трябва да се бърка със същия термин, използван в контекста на трудовото право в частта *Права по трудовата заетост*.

Вие сте работник ако:

- си търсите работа (въпреки това ако не си намерите работа в рамките на

Вашите права в Северна Ирландия

шест месеца от идването си в Обединеното кралство, Вие трябва да потърсите съвет от специалист), или

- работите – човек, който работи почасово дори само за 11 часа на седмица се признава за ‘работник’.

Ако в миналото сте работили в Обединеното кралство или сте пенсионер или сте нетрудоспособен (например поради заболяване), Вие може все още да бъдете смятан за ‘работник’ и би трябвало да потърсите съвет от специалист.

За целите на имиграционните закони на Обединеното кралство, ако сте работник, значи сте „квалифицирано лице”.

Ако сте самонает, обикновено Вие ще имате същите права като работник, но трябва да потърсите съвет от специалист.

Трябва ли ми позволение, за да вляза в Обединеното кралство?

Не, на Вас не са Ви необходими *виза* или * разрешение за влизане*, преди да дойдете в Обединеното кралство. Когато пристигате в страната трябва просто да представите паспорт или валидна национална лична карта, която да показва, че сте гражданин на *ЕИП*.

Кой член от семейството ми може да се присъедини към мен в Обединеното кралство?

Всеки член от семейството може да се присъедини към Вас стига те също да са граждани на *Европейското икономическо пространство* (ЕИП). Те също не трябва да се сдобиват с *виза* или с *разрешение за влизане*.

Дори член от семейството, който не е гражданин на *ЕИП* може да се присъедини към Вас:

За тези цели член от семейството включва:

- Вашия брачен или граждански партньор
- Деца и внуци на възраст под 21 години или които са зависими от Вас
- Вашите родители, баби и дядовци, прабаби и прадядовци или други роднини, ако може да докажете, че те са зависими от Вас.

Ако членовете на семейството Ви не са граждани на *ЕИП*, тогава те ще трябва да кандидатстват за Разрешително за семейство в британското посолство/ Върховния комисариат (освен ако не идват за кратък период от време). Разрешително за семейство можете да получите от британските посолства или консулства без заплащане на такса. На електронната страница на Foreign and Commonwealth Office /Външно министерство/ може да намерите списък на британските посолства в чужбина с номера на тените телефон, факс и имейл адреси. Електронната страница е www.fco.gov.uk.

Ако имате партньор, с когото нямате сключен брак и който не е гражданин на *ЕИП* и вие имате стабилна връзка, той/тя може да кандидатства за *разрешително за семейство* в британското посолство/ Върховния

комисариат, за да дойде при Вас в Обединеното кралство. В този случай трябва да потърсите съвет от специалист.

Какво означава ‘зависим’?

‘Зависимост’ обикновено означава финансова зависимост, но е възможно също да означава емоционална, практическа и/или финансова. Ако не сте сигурен потърсете съвет от специалист.

Какъв документ ми трябва, за да покажа, че съм квалифицирано лице?

Въпреки че като ‘работник’ в Обединеното кралство, от Вас не се изисква да се регистрирате към **UK Border Agency** (Граничната агенция на Обединеното кралство), Вие трябва да подадете молба в **UK Border Agency**, за да Ви се издаде документ, който показва, че Вие имате право да останете в Обединеното кралство. Този документ се нарича **registration certificate** /регистрационен сертификат/ и представлява малка, синя, сгъната карта с Ваша снимка. Ако сте в Обединеното кралство заедно със семейството си, тогава Ви съветваме да кандидатствате за **registration certificate*/регистрационен сертификат/*. На членовете на Вашето семейство ще им бъдат издадени **residence cards*/карти за пребиваване/*, които обикновено се подпечатват в паспортите им. Може да използвате този документ, за да получите достъп и до други права, които се полагат на Вас и на Вашето семейство, например образование и здравеопазване.

За какъв срок са валидни тези документи?

Обикновено тези документи се издават за пет години. Ако работата Ви е временна, може да ви се издаде сертификат само за шест месеца. Ако след това си намерите постоянна работа, ще може да кандидатствате за допълнителен сертификат.

Ако си търсите работа, може да не Ви бъде издаден сертификат. При тези обстоятелства ще трябва да потърсите съвет от специалист.

Какво ще се случи ако загубя работата си?

Ако си загубите работата Вие имате право да останете в Обединеното кралство и да си търсите друга, стига да демонстрирате, че си търсите работа и имате добър шанс да си намерите. Може да покажете, че си търсите работа например като отговоряте на обяви за работа и посещавате интервюта за работа. Ако не си намерите друга работа в рамките на шест месеца, Вие трябва да потърсите съвет от специалист тъй като Вашият **регистрационен сертификат** и **карта за пребиваване** или разрешителни за семейство, издадени на Вашето семейство, могат да бъдат отнети.

Кога ще мога да остана в Обединеното кралство за постоянно?

Ако получите **регистрационен сертификат** и сте бил работник в Обединеното кралство за срок от пет години или законно сте работили в Обединеното кралство пет години и имате намерение да продължите да работите в страната,

Вие може да кандидатствате да получите документ, удостоверяващ постоянно пребиваване и постоянна *карта за пребиваване* за Вашето семейство. Със статута на постоянно пребиваващ Вие и вашето семейство ще може да останете в страната дори и да престанете да се квалифицирате като 'работник' и по-късно ще можете да кандидатствате за британско гражданство. Ако можете ясно да демонстрирате, че сте работили в Обединеното кралство повече от пет години, но нямате *карта за пребиваване*, също е възможно да кандидатствате за постоянно пребиваване в Обединеното кралство.

Ако сте гражданин на *A8* и сте работил в Обединеното кралство преди 1 май 2011 година, Вие сте работил законно пет години, ако сте регистрирал Вашия трудов статут в *UK Border Agency* /Граничната агенция на Обединеното кралство/ по схемата за регистрация на работник *Worker Registration Scheme* за 12 месеца и после сте работил още четири години в Обединеното кралство. Ако не сте сигурен дали сте работили законно в страната, Вие трябва да потърсите съвет от специалист.

Част 2: *A2* Граждани на България и Румъния

Вие трябва да прочетете тази част ако сте гражданин на България или Румъния.

Мога ли да дойда да си търся работа в Обединеното кралство?

Като гражданин на страна от групата *A2* (още известно като гражданин на Присъединени страни) Вие можете да дойдете в Обединеното кралство, за да търсите работа. Вие не се нуждаете от разрешение преди да пристигнете, но ще Ви е нужен валиден паспорт или лична карта при влизане в Обединеното кралство. Ако не можете да си намерите работа до три месеца, може би ще добре да потърсите съвет от специалист по имиграционните въпроси.

Кога мога да започна търсенето на работа?

Можете да започнете търсенето на работа незабавно, но Вашият бъдещ работодател трябва да получи Одобрително писмо (Letter of Approval) за Вас от Граничната агенция на Обединеното кралство (UKBA), а Вие трябва да получите Карта на работник от присъединена страна (Accession Worker Card) преди да започнете, освен ако не сте освободен от тези изисквания.

Как мога да работя в Обединеното кралство?

В най-общи линии, за да можете да работите в Обединеното кралство Вашият бъдещ работодател трябва да поиска Одобрително писмо от *UKBA* /Граничната агенция на Обединеното кралство/. Вие трябва да комплектовате това писмо с попълнен формуляр (образец BR3), като това именно са документите, необходими за молба за Карта на работник от присъединена страна.

Има някои изключения от изискванията за Одобрително писмо и Карта на работник от присъединена страна. Те са изброени в Приложения 1, 2 и 3 по-долу.

Вие не можете да започнете работа преди да получите Карта на работник от присъединена страна, освен ако не попадате в някои от изключенията. Да работите без разрешението на *УКВА* /Гранична агенция на Обединеното кралство/ е криминално престъпление и срещу Вас може да бъде заведено дело, или да Ви бъде наложена стандартна глоба за работа без разрешение. Работодателят също извършва престъпление, ако назначи човек без разрешение за работа.

Как мога да получа Одобрително писмо?

Работодателят трябва да подаде молба за Одобрително писмо за Вас до Граничната агенция /*УКВА*/. Работодателят може да получи Одобрително писмо, ако става дума за квалифицирана работа, за която има недостиг на работници. Възможно е да се получи Одобрително писмо за ниско квалифицирана работа в хранително-преработвателната промишленост.

Как да получа Карта на работник от присъединена страна?

Вие трябва да притежавате Одобрително писмо преди да подадете заявление за Карта на работник от присъединена страна.

За молбата за Карта на работник от присъединена страна се използва формуляр **BR3**, който може да намерите на уебсайта на Граничната агенция. Подаването на този формуляр е безплатно.

Мога ли да сменя работодателя?

Картата на работник от присъединена страна ще посочва името на работодателя и типа работа, която Вие ще изпълнявате. Картата на работник от присъединена страна Ви позволява да упражнявате само работата, посочена в нея. Най-общо, ако желаете смяна на работата, Вашият нов работодател трябва да направи заявка за ново Одобрително писмо, а Вие отново трябва да кандидатствате за нова Карта на работник от присъединена страна, преди да започнете новата работа. Само ако Вашата Карта на работник от присъединена страна има код, който започва с буквата "G", на Вас е позволено да започнете втора работа по същото време, без да има нужда да получавате одобрение от Граничната агенция (*УКВА*).

Какво ще се случи ако ми бъде отказана Карта на работник от присъединена страна?

Вие имате на разположение 28 дни да поискате решението да бъде преразгледано и ще Ви е нужно да потърсите съвет на специалист. През този период не Ви е разрешено да работите.

Колко е валидността на моята Карта на работник от присъединена страна?

Вашите права в Северна Ирландия

Вашата Карта е валидна докато сте на тази работа и тя не трябва да бъде подновявана. Ако обаче прекъснете работа, може би ще е нужно да потърсите съвета на специалист.

Веднъж работили законно в Обединеното кралство 12 месеца “без прекъсване” (without interruption), Вие ще имате право на свободно придвижване и няма да имате нужда от разрешение да работите – т.е. Вие ще може да сменяте работата си без да сте получил Одобрително писмо или Карта на работник от присъединена страна .

Как да покажа, че имам пълното право на свободно придвижване?

Ние препоръчваме да поискате да Ви се издаде *registration certificate* /*регистрационен сертификат*/ като попълните формуляр BR1. Това потвърждава, че имате право да пребивавате в Обединеното кралство понеже работите. Други начини за получаване право на свободно придвижване са изброени в Приложение 1.

Какво означава “12 месеца работа без прекъсване”?

Работа ‘без прекъсване’ означава да не отсъствате от работа повече от 30 дни общо за 12 месеца. Ще Ви е нужна Вашата Карта на работник от присъединена страна, както и други доказателства за трудова заетост, за да докажете 12 месеца работа без прекъсване. При пресмятането на тези 30 дни не се включват платеният отпуск, отпуск по болест, отпуск по майчинство или бащинство, тъй като тези отсъствия Ви се полагат по закон. Ако не сте работили за повече от 30 дни през период от 12 месеца, Вие трябва да потърсите съвета на специалист.

Нуждая ли се от *регистрационен сертификат*?

Вие нямате нужда от *регистрационен сертификат*. Въпреки това ние препоръчваме да си го набавите, за да потвърдите, че сте освободен от изискването за официално разрешение за работа.

Как да се снабдя с *регистрационен сертификат*?

Ако попадате в едно от условията за освобождаване в Приложение 2, което Ви позволява да работите без разрешение, тогава се препоръчва да подадете молба за *регистрационен сертификат* с формуляр BR1. Ако кандидатствате като високо квалифициран мигрант (highly skilled migrant), трябва да попълните формуляр BR2. Ако искате да подадете молба за *регистрационен сертификат* като студент, самонает или лице, което може да се издържа самостоятелно (student, self-employed or self-sufficient person), Вие трябва също да попълните формуляр BR1.

Може ли семейството ми да се присъедини към мен в Обединеното кралство?

Всички членове на семейството Ви могат да се присъединят към Вас стига също да са граждани на Европейското икономическо пространство (ЕИП)

(включително членове на семейства от България и Румъния) или граждани на Швейцария.

Към Вас могат да се присъединят следните членове на семейството, които не са граждани на ЕИП или Швейцария:

- Вашият съпруг / съпруга или граждански партньор (civil partner)
- деца и внуци на възраст до 21 години , които са 'зависими' от вас
- Вашите родители, баби и дядовци, прабаби и прадядовци или други роднини, ако може да докажете, че те са зависими от Вас

Ако членовете на Вашето семейство не са граждани на *ЕИП* или Швейцария, те трябва да подадат молба за семейно разрешение (или* виза* за посещение, ако идват за краткотраен период) и Ви се препоръчва да потърсите съвета на специалист.

Могат ли да работят членовете на семейството ми?

Ако притежавате Карта на работник от присъединена страна , членовете на Вашето семейство трябва също да кандидатстват за такава, преди да започнат работа. Най-общо казано, не е необходимо той/тя да отговарят на критериите за квалифициран работник (skilled test), нито пък трябва да показват, че няма никой от местната работна сила, който би могъл да върши тази работа. Той/тя трябва да попълнят формуляр **BR4**.

Ако сте освободен от изискванията за работници или попадате в изключенията, изброени в Приложение 1 по-долу, членовете на Вашето семейство могат да работят без да искат разрешение за работа.

Препоръчваме членовете на Вашето семейство да кандидатстват за син *регистрационен сертификат* (blue *registration certificate*), за да потвърдят статута си. Ако те не са граждани на *ЕИП* или Швейцария, те трябва да кандидатстват за *карта за пребиваване* (*residence card*) като попълнят формуляр **BR(5)**, или за печат „член на семейството на пребиваващ“ върху формуляра **BR(6)**.

Как се подава молба-заявление?

Вие трябва да изпратите своята молба-заявление със специална поща (special delivery), за да можете да проследите доставянето ѝ. Трябва да фотокопирате паспорта си и/или личната си карта, и да ги запазите на сигурно място преди да изпратите оригинала.

Подаването на всички молби е безплатно.

Къде да изпратят молбата-заявление?

Заявленията се изпращат до:

Bulgarian & Romanian applications (Български и Румънски заявления)
UK Border Agency
North East, Yorkshire & the Humber region

PO BOX 4160
Sheffield
S1 9DZ

Допълнителни подробности и формуляри за кандидатстване може да намерите на електронната страница на

***UK Border Agency* /Граничната агенция на Обединеното кралство*/, www.ukba.homeoffice.gov.uk/workingintheuk/bulgariaromania/applying/**

Има някои изключения в изискванията за Одобрителното писмо и Картата за работник от присъединена страна и те са познати като Приложения 1,2 и 3:

ПРИЛОЖЕНИЕ 1 - изключения на изискванията за Одобрително писмо или Карта на работник от присъединена страна за граждани на *A2* страни: самонаето лице, студент, лице, което може да се издържа самостоятелно

Вие можете да упражнявате правото си на свободно движение, ако сте самонаето лице, студент или лице, което може да се издържа самостоятелно (self-employed, student или self-sufficient person). Ако Вие упражнявате *права по европейския договор* (*European treaty rights*) по тези три начина, препоръчва се да подадете молба за жълт* регистрационен сертификат* (yellow registration certificate). Студентите могат да работят по 20 часа на седмица в учебно време и на пълно работно време през ваканциите, но трябва да са получили *регистрационен сертификат* преди да са започнали работа.

Пет години след като сте упражнявали права по европейския договор, като гражданин на *ЕИП* Вие можете да кандидатствате за постоянно пребиваване в Обединеното кралство, което би Ви позволило неограничен достъп до трудовия пазар.

ПРИЛОЖЕНИЕ 2 – изключения на изискванията за Одобрително писмо и Карта на работник от присъединена страна за гражданин от *A2* страни: назначени служители, освободени от тези изисквания

Ако сте назначен на работа като един от по-долу посочените, Вашият работодател не трябва да иска Одобрително писмо, но въпреки това Вие пак ще трябва да кандидатствате за Карта на работник от присъединена страна:

- наземен персонал на въздушен оператор на чуждестранни авиолинии
- назначения на бавачки (au pair placements)
- домашни помощници в частни домакинства
- служители на чуждестранни правителства
- лекари, завършващи магистратури, стоматолози и лични лекари на обучение
- частни прислужници в дипломатически домакинства (private servants in a diplomatic household)
- представители на чуждестранни вестници или телевизионни и радиоразпространители

- индивидуални представители на чуждестранен бизнес (sole representatives of overseas businesses)
- учители и езикови специалисти по одобрени разменни схеми
- чуждестранни квалифицирани медицински сестри, практикуващи под наблюдение
- пастори и свещеници, религиозни мисионери или членове на религиозен орден.

ПРИЛОЖЕНИЕ 2 – изключения на изискванията за Одобрително писмо и Карта на работник от присъединена страна за гражданин от *A2*: други изключения

Вие ще бъдете освободен от изискването да се сдобие с позволение да работите в Обединеното кралство ако:

- сте имал позволение да влезете/останете в Обединеното кралство на 1ви януари 2007 година по Имиграционния закон от 1971 година
- сте работили с позволение и без прекъсване в Обединеното кралство за 12 месеца (дори като задочен студент).
- Вашият работодател е установен в друга държава членка на *ЕИП*
- Вие също сте гражданин на Обединеното кралство или друга държава членка на *ЕИП* (с изключение на България или Румъния), или гражданин на Швейцария,
- Вие сте член на семейството на гражданин от *ЕИП* или Швейцария, който/която упражнява *правата си по европейски договор* в Обединеното кралство (с изключение ако сте член от семейството на гражданин на *A2* страни, който/която трябва да спазва изискванията за разрешение за работа) или брачен партньор или граждански партньор на британски гражданин или човек, който се е установил в Обединеното кралство.
Забележка – ако член от семейството Ви е освободен от тези изисквания, защото е самонает, лице, което може да се издържа самостоятелно или студент, Вие не можете да бъдете освободен от тези изисквания само, защото той е освободен.
- Ако сте член на дипломатическа мисия, член на семейството на дипломат или член на семейството на някой, който има право на дипломатичен имунитет.

Вие също можете да се освободите от изискването за разрешително за работа, ако сте висококвалифициран. За да направите това, обаче, Вие ще трябва да демонстрирате, че отговаряте на определени критерии и на тази основа, да се сдобие с *регистрационен сертификат*.

Ако идвате в Обединеното кралство по схемата за сезонните селскостопански работници (Seasonal Agricultural Workers Scheme (SAWS), се смята, че вече имате разрешение за работа. Въпреки това Вие ще трябва да притежавате валидна работна карта издадена от оператор по тази схема.

Част 3: работници-мигранти извън *Европейското икономическо пространство* *Точковата система*: работа в Обединеното кралство

Въведение

До 2008 година, Вие трябваше да получите *разрешително за работа*, за да Ви се позволи да работите в Обединеното кралство и след това да кандидатствате за *разрешение за влизане*, за да влезете в Обединеното кралство. През 2008 година двуетапната система за *разрешително за работа* беше заменена от *Точковата система* и Вашата молба да влезете в Обединеното кралство сега се решава само на един етап.

Сега Вие можете да влезете в Обединеното кралство като работник ако се вписвате в една от пет отличителни 'групи'. Те са номерирани Група 1, Група 2 и Група 5. Група 3, която се отнася до неквалифицирани работници, все още не е въведена и е малко вероятно да бъде въведена като се има предвид икономическия климат в момента. Група 4 се отнася до международни студенти. Ако имате намерение да учите в Обединеното кралство, Вие трябва да потърсите съвет от специалист.

Групи 1,2 и 5 съдържат различни категории и категорията, по която Вие ще кандидатствате ще зависи от това защо идвате да работите в Обединеното кралство. Като цяло, Група 1 се отнася до висококвалифицираните работници, Група 2 до квалифицираните работници и Група 5 до временните работници.

Имиграционните правила определят как получавате точки за всяка категория и Вие трябва да проверите какви точно са тези правила, когато искате да кандидатствате, за да дойдете да работите в Обединеното кралство.

Всички, споменати в тази листовка, формуляри могат да бъдат получени от електронната страница на Визова служба на Обединеното кралство (UK Visa Services) (www.ukvisas.gov.uk)

С въвеждането на нови имиграционни правила, указания и политики и нова процедура за кандидатстване за работа в Обединеното кралство, изключително важно е да разбирате настоящата ситуация, когато кандидатствате, за да влезете или останете в Обединеното кралство. Информацията в този Справочник може да важи за Вас само за ограничен период от време. Преди да кандидатствате за работа в Обединеното кралство, проверете електронната страница на **UK Border Agency /Гранична агенция на Обединеното кралство/ и ако не сте сигурен дали отговаряте на изискванията за работа в Обединеното кралство, Вие трябва да потърсите съвет от специалист.**

Мога ли да дойда в Обединеното кралство, за да работя?

Вие трябва да кандидатствате за позволение да работите в Обединеното кралство.

Къде да кандидатствам за позволение да влезна в Обединеното кралство (*разрешение за влизане*)?

За да влезете в Обединеното кралство, Вие трябва да кандидатствате за разрешение (което е известно като *entry clearance* или 'leave' /*разрешение за влизане* или 'позволение') в британското посолство, Върховния комисариат или Консулството в страната, където живеете. Това е документ, който ще бъде поставен във Вашия паспорт. В документа ще се заявява, че Вие имате право да влезете в Обединеното кралство, въпреки че не сте британски гражданин.

Той също показва, че Вие сте удовлетворили Имиграционните служби на Обединеното кралство и че отговаряте на изискванията на Имиграционните правила за влизане в категорията, по която кандидатствате.

Как да отговоря на изискванията за позволение за работа в Обединеното кралство?

На вас ще Ви бъде дадено позволение да работите в Обединеното кралство ако можете да получите минималния брой точки. Изискваният минимален брой точки може да варира в зависимост от групата, по която кандидатствате и също категорията в тази група. Като цяло, точки се дават за:

- 'качества'
- 'английски език' и;
- 'издръжка'

Точки, които се печелят за различни качества могат да бъдат намерени в приложения А, Б и В на имиграционните правила, в които редовно се внасят поправки. Актуализирана версия на Имиграционните правила може да намерите на електронната страница на *УКВА*/Гранична агенция на Обединеното кралство/.

Мога ли да пресметна дали е вероятно да се класирам за позволение за влизане в Обединеното кралство?

УКВА /Граничната агенция/ има интернет „калкулатор за пресмятане на точки”, което може да Ви помогне да разберете дали притежавате необходимите качества, за да кандидатствате. (www.ukba.homeoffice.gov.uk/pointscalculator)

Трябва ли да подписа формулярите?

Спонсор, роднина или представител може да вземе формулярите, да Ви помогне да ги попълните и да ги подаде, но ВИЕ трябва да ги подпишете и да попълните датата във формуляра потвърждавайки, че съдържанието е вярно.

Ще трябва ли да представя документи?

Изискваните документи ще зависят от категорията от Точковата схема, по която кандидатствате. Ще трябва да представите 'определените документи; като подкрепящо доказателство. Трябва изцяло да спазите това изискване, защото в противен случай молбата (кандидатурата) Ви ще бъде отказана. Само оригинални документи ще бъдат приемани, не фотокопия.

Вашите права в Северна Ирландия

Как да кандидатствам?

Ще трябва да попълните молба за кандидатстване и формуляр за самооценка. След това ще трябва да платите такса и да подадете тези формуляри заедно с Вашите подкрепящи документи в британското посолство.

Трябва ли да подам за биометричен контрол?

Всеки, който кандидатства за *разрешение за влизане* /*entry clearance*/ трябва да се яви на уговорена среща, на която му се вземат отпечатайки от пръстите и дигитална снимка като част от процеса на кандидатстване. Трябва да подадете молбата си в рамките на две седмици от вземането на биометричната информация.

Колко време ще отнеме да се обработи моята молба?

Ще зависи от това къде е подадена молбата и какъв тип молба е. Може да имате достъп до актуализирана информация и указания за времето за чакане на електронната страница за Визовата служба на Обединеното кралство /UK Visa Services/ (www.ukvisas.gov.uk).

Какво ще стане ако получа *разрешение за влизане* /*entry clearance*/?

Ако получите достатъчно точки по Точковата система ще ви бъде дадено *разрешение за влизане*. Ще бъде посочена дата, от която *разрешението* да влезете или да останете в Обединеното кралство ще е валидно и дата, на която то изтича. Също ще се посочва дали има условия за влизането в Обединеното кралство.

По време на периода на разрешението, като (Общ) Мигрант от Група 1, Вие ще можете да работите за всеки работодател без предварително позволение от *УКВА* /Граничната агенция/ и може също да работите на свободна практика като самонает.

Като Група 2 работник, Вашето разрешение да влезете или да останете в Обединеното кралство ще бъде дадено с условие да останете на работа при спонсора, който е подкрепил молбата Ви.

Като мигрант от Група 5 (Схема за младежка мобилност) Вие може да работите в Обединеното кралство, но Вашето назначение ще подлежи на ограничения.

Като мигрант от тези Групи, Вие няма да имате право на достъп до *обществени парични фондове* /*public funds*/.

За какъв срок от време ще ми бъде позволено да остана в Обединеното кралство?

Това ще зависи от Групата и категорията, по която сте кандидатствали.

По Група 1 (Обща) категория, обикновено ще Ви бъдат дадени две години последвани от още три години, ако кандидатствате за удължаване.

Според Група 2 (Обща) категория, обикновено ще Ви бъдат дадени три години и един месец. Обаче ако периодът на назначението Ви е по-кратък от три години, на Вас ще ви се даде по-краткия период плюс един месец.

Според група 5 (Схемата за младежка мобилност) категория мигранти, на вас може да Ви се даде период от време до две години.

Какво ще стане ако молбата ми за *разрешение за влизане* бъде отказана?

Позволение/*разрешение за влизане* ще бъде отказано ако не могат да бъдат получени достатъчно точки в съответната област. Ако кандидатурата Ви бъде отказана Вие може да поискате „административно преразглеждане“. В този случай посолството ще прецени дали не е направена грешка при процеса на вземане на решение. Въпреки това на вас няма да Ви бъде позволено да подадете допълнителни доказателства в подкрепа на вашата кандидатура. Молба за административен преглед трябва да бъде внесена в посолството в срок от 28 дни от получаване на отказа на кандидатурата Ви. Решение ще бъде дадено след още 28 дни.

Вие нямате пълно право на обжалване пред независим трибунал. Обикновено Вие ще можете да обжалвате само на основата, че сте били незаконно дискриминирани и че решението нарушава Европейската конвенция по човешките права. Във всеки един от тези случаи Вие ще трябва да потърсите съвет от специалист.

Ако не можете да оспорите отказ чрез обжалване или чрез административно преразглеждане, единствената Ви възможност ще бъде чрез съдебен контрол. В този случай ще трябва да потърсите съвет от специалист.

Може ли семейството ми да се присъедини към мен в Обединеното кралство?

Към Вас могат да се присъединят хора зависими от вас:

- Ваш съпруг, съпруга или граждански партньор
- Ваш партньор ако сте живели заедно повече от две години; и
- Ваши деца на възраст до 18 години, ако те са зависими от Вас и нямат сключен брак. Ако не сте сигурни дали децата Ви са зависими, потърсете съвет от специалист.

За всеки един зависим от Вас човек трябва да подадете отделна молба за *разрешение за влизане* и това трябва да бъде направено или когато Вие подавате молбата си или след като Ви бъде дадено *разрешение за влизане*. За да пътуват до Обединеното кралство, зависимите от Вас хора трябва да подадат молба в британското посолство или Висшия комисариат в страната, където пребивават. Те трябва да представят оригинални доказателства за връзката си с Вас, които трябва да бъдат на английски или да бъдат преведени и удостоверени. Вие също трябва да имате намерение да живеете заедно и да имате връзка по време на престоя си в Обединеното кралство.

Вашите права в Северна Ирландия

На зависимите от вас хора им се позволява да останат в Обединеното кралство за периода даден на Вас, но не и след този период.

Докато сте в Обединеното кралство, Вие и членовете на Вашето семейство трябва да имате достатъчно парични средства, за да се издържате. Сумата варира в зависимост от Групата и категорията, по която кандидатствате и може да бъде до £1600 на зависим от Вас човек. Ще трябва да покажете, че имате достатъчно пари за всички зависими от Вас хора.

На Вашия съпруг, съпруга или партньор ще им бъде позволено да работят в Обединеното кралство без да получават разрешение.

Обикновено, изискванията, които трябва да бъдат изпълнени са до голяма степен еднакви за всички кандидати без значение от Групата или категорията.

Изключение към това правило е, ако сте кандидат от група 5 (Схемата за младежка мобилност), Вие трябва да подпишете декларация, че нямате хора зависими от вас на възраст под 18 години. Вашите съпруг, съпруга или партньор са в правото си отделно да кандидатстват, за да влезнат в Обединеното кралство.

Трябва ли ми 'спонсор', за да работя в Обединеното кралство?

Спонсорство е необходимо само за някои кандидати. Ако кандидатствате в Група 1 на Вас не Ви е необходимо спонсорство. При някои категории в Група 2 и 5 на Вас Ви е необходимо спонсорство и Вие ще трябва да проверите за категорията, по която кандидатствате.

За всички други категории, ако нямате спонсор, Вашата молба ще бъде отказана. Спонсор не е задължен да приеме Вашата кандидатура и Вие няма да имате право да обжалвате срещу решение за предложен спонсор, който откаже да Ви спонсорира.

Възможно е да можете да работите в Обединеното кралство ако Ви бъде издаден Сертификат за спонсорство като служител. Вашият работодател ще Ви осигури необходимите документи. Тези документи ще имат номер за справка, който трябва да посочите в молбата си към *УКВА* /Граничната агенция/ за позволение за влизане или позволение за пребиваване в Обединеното кралство.

Окончателното решение за това кой може да пътува и да остане в Обединеното кралство се взема от имиграционните власти, а не от спонсор.

Как да намеря спонсор?

УКВА /Граничната агенция/ има списък с лицензирани спонсори на електронната си страница, който можете да проверите преди да започнете да си правите планове да дойдете да работите в Обединеното кралство.

[\(www.ukba.homeoffice.gov.uk/employers/points/sponsoringmigrants/registerofsporsors/\)](http://www.ukba.homeoffice.gov.uk/employers/points/sponsoringmigrants/registerofsporsors/).

Ако сте мигрант от Група 5 (Схемата за младежка мобилност), Вашето правителство ще Ви бъде спонсор.

Какво ще стане ако моят спонсор си загуби лиценза?

Ако Вашият спонсор загуби лиценза си по каквато и да е причина, Вашето позволение за влизане или пребиваване ще бъде скъсено или продължителността променена. Това може да има сериозни последствия и Вие трябва веднага да потърсите съвет от специалист.

Мога ли да кандидатствам за позволение за пребиваване?

Ако Ви е дадено позволение да влезете или да останете в Обединеното кралство, Вие може да можете да кандидатствате в *УКВА* /Граничната агенция/, за да удължите своя престой. Някои категории имат строго ограничени срокове за удължаване, а ако сте дошли по условията на Група 5, Вие нямате право да си удължавате престоя. Трябва да проверите условията на Вашата категория.

Мога ли да кандидатствам за позволение за пребиваване по друга категория?

Ако кандидатствате за позволение за пребиваване по друга, различна от настоящата Ви категория, Вашата молба ще се разглежда като молба за смяна на категорията. Възможността за смяна на категориите е строго контролирана.

Ако сте мигрант от Група 5 (Схема за младежка мобилност) Вие нямате право да промените категорията си от Точковата система и нямате право да преминете от една категория в Група 5 към друга категория в Група 5. Като допълнение към това, преминаването в Група 5 (Временен работник) е много ограничено и Вие трябва да потърсите съвет от специалист.

Какви документи трябва да попълня?

Вие трябва да използвате актуална версия на *УКВА* /Гранична агенция/ формуляр. Може да го свалите от електронната страница на *УКВА* (www.ukba.homeoffice.gov.uk). Всяка група и всяка категория в групата има специален формуляр за попълване. За всеки зависим от вас човек, който кандидатства за позволение за пребиваване в Обединеното кралство, също има отделен формуляр. В молбата за кандидатстване ще бъде посочено какви допълнителни документи трябва да бъдат подадени заедно с молбата и съответните такси, които трябва да се платят.

Какво да правя с документите?

Молбите за кандидатстване могат да бъдат подадени по един от следните начини: по пощата, по куриер, лично или по интернет. За някои молби се изисква да бъдат подадени по определен начин и Вие трябва да проверите, кой е правилният начин за Вашата молба.

УКВА /Граничната агенция/ ще Ви информира, когато молбата Ви с подкрепящите документи бъдат получени и ще Ви кажат как да подадете биометричните си данни. След това Вашата молба ще бъде обработена и Вие ще бъдете информиран за решението по пощата. Електронната страница на

Вашите права в Северна Ирландия

УКВА дава приблизителни срокове за чакане в момента, за всяка една категория.

Какво ще стане ако позволениято ми за влизане/пребиваване изтече преди да кандидатствам за удължаване?

Вие трябва да подадете молба в *УКВА* /Граничната агенция на Обединеното кралство/ преди настоящето Ви позволение за влизане/ пребиваване в Обединеното кралство да изтече. Ако Вие кандидатствате след като позволениято Ви изтече, това ще означава, че Вие ще пребивавате в Обединеното кралство незаконно и молбата Ви ще бъде отказана.

Какъв е моят статут докато чакам решение?

Ако кандидатствате за удължаване на позволениято Ви за пребиваване преди да изтече позволениято Ви за влизане/пребиваване, тогава Вашето настоящо позволение за влизане/пребиваване ще продължи да бъде валидно докато се вземе решение във връзка с молбата Ви.

Ако обжалвате отказ за удължаване на позволение И Вашата молба е била подадена навреме, тогава Вашето настоящо позволение за влизане/пребиваване ще продължи да бъде валидно до вземане на решение във връзка с молбата Ви.

Какво ще се случи ако позволениято ми за пребиваване бъде удължено?

УКВА /Граничната агенция/ ще издаде Биометрично разрешение за пребиваване /Biometric Residence Permit/, в което ще се показва имиграционния Ви статут и датата, на която изтича допълнителното Ви позволение за пребиваване.

Какво ще се случи ако ми бъде отказано допълнително позволение за пребиваване?

Ако *УКВА* / Граничната агенция/ откаже Вашата молба, тогава ще Ви се каже дали имате право на обжалване. Основанията за обжалване трябва да бъдат внесени в рамките на много кратък период от време и Вие веднага ще трябва да потърсите съвет от специалист.

Какво ще се случи ако като работник от Група 2 аз не успея да започна работа при моя спонсор/работодател?

Вашето позволение за влизане или пребиваване ще Ви бъде дадено при условие, че Вие останете да работите при спонсора, който е подкрепил молбата Ви. Ако Вие не започнете работа при посочения във Вашата молба работодател или започнете да работите за друг работодател без предварителното одобрение на *УКВА*, Вие ще пребивавате незаконно в Обединеното кралство и може да бъдете *removed* /*изгонен, отстранен*/ от страната. Ако се установи, че сте

незаконно в Обединеното кралство, това ще повлияе сериозно върху бъдещи молби за влизане в страната.

Според условията на Група 5 (Временен работник), смяна на работата е позволена при същия работодател или при друг работодател, но за да направите това Вие трябва да подадете молба да 'разнообразите Вашето пребиваване' /'vary your leave'/ . Ще Ви се позволи промяна само ако новото работно място е при лицензиран спонсор. В този случай ще се изисква нов Серификат за спонсорство /Certificate of Sponsorship/ освен ако работата не е в допълнение на тази, за която е издаден оригиналният сертификат за спонсорство. Съществуват условия и Вие трябва да потърсите съвет на специалист.

Мога ли евентуално да се установя (заселя) в Обединеното кралство?

През април 2011 година правилата се промениха и се очакват допълнителни промени по късно през годината. Ако сте били в Обединеното кралство пет години без прекъсване като мигрант от Група 1 (Общ), Вие можете да кандидатствате за неограничено позволение за пребиваване. Това е още известно като заселване. Вие трябва да докажете, че печелите доход чрез работа при работодател или като самонает. Вие също трябва да покажете, че имате достатъчно познания по английски език и за живота в Обединеното кралство.

Като мигрант от Група 2 (Общ) Вие също ще имате право на заселване ако сте прекарвали законно пет години без прекъсване в Обединеното кралство. Вашият спонсор ще трябва писмено да потвърди, че Вие продължавате да работите за него и също трябва да покажете, че имате достатъчно познания по английски език и за живота в Обединеното кралство.

Всеки период от време, през който сте работил като притежател на *Work Permit* /Разрешително за работа/ (издаден по старите бизнес и търговски разпоредби), ще се брои като част от пет годишния непрекъснат период на работа.

Като мигрант от Група 5 (Схемата за мледжка мобилност) Вие нямате право на заселване.

Как да кандидатствам?

Вие трябва да подадете молба в *УКВА* преди да изтече настоящето Ви позволение да влезете или да пребивавате в Обединеното кралство. Ако кандидатствате след като настоящето Ви позволение изтече, това ще означава, че Вие се намирате незаконно в Обединеното кралство и Вашата молба за заселване ще бъде отхвърлена.

След като Ви се даде право да се заселите в Обединеното кралство, Вашият престой ще бъде без ограничения и Вие можете да сменяте работодатели, работи и да имате достъп до *social security benefits* /социални помощи/ ако е необходимо, без да искате позволение от *УКВА*.

Вашите права в Северна Ирландия

Мога ли да работя в Република Ирландия?

Информацията в този Справочник не се отнася до Република Ирландия, която се управлява от напълно различно законодателство. Ако желаете да работите в Република Ирландия, Вие ще трябва да потърсите съвет от Имигранционния съвет на Ирландия (the Immigrant Council of Ireland): Тел: (00) 353 1 6740200 (от 2.00 – 4.00 следобед).

Полезни контакти:

*Immigration Enquiry Bureau/Бюро за запитвания, свързани с имиграцията/
(0870 606 7766)*

Социални помощи и осигуровки

***National Insurance Numbers*/Национален осигурителен номер/**

National Insurance number /Национален осигурителен номер/ е необходим и за да работите и за социално осигуряване. Следователно първа стъпка към двете неща е да кандидатствате за **national insurance number** /национален осигурителен номер/.

Защо ми е необходим *National Insurance number*/Национален осигурителен номер?

Когато дойдете да работите в Обединеното кралство, Вие трябва да кандидатствате за Национален осигурителен номер, в противен случай Вашите данъци и социални осигуровки няма да могат да бъдат отбелязвани. Плащането на данъци и социални осигуровки обикновено е необходимо за всеки, който работи в Обединеното кралство и Вие винаги трябва да проверявате дали те се заплащат, защото това може да Ви помогне да докажете, че сте работили законно в страната. Ако кандидатствате за **social security benefit** /социални помощи/ или за Такс кредит (друг вид социални помощи), който се дава от **Her Majesty's Revenue and Customs** /Служба по приходи и митници на Нейно Величество /, Вие ще трябва да имате официален **National Insurance number*/Национален осигурителен номер/, който Ви се отпуска от *Social Security Agency*/Агенцията за социално осигуряване/, отдел за **National Insurance number*/Национален осигурителен номер/.**

Как да кандидатствам за *National Insurance number*/Национален осигурителен номер/?

Ако идвате да живеете и работите в Северна Ирландия за пръв път, Вие ще трябва да кандидатствате за **National Insurance number** /Национален осигурителен номер/, когато пристигнете. **Social Security Agency*/Агенцията по социално осигуряване/ в Северна Ирландия е отговорна за ежедневното управление на системата за социално осигуряване и молбите за Национален осигурителен номер. **Social Security Agency*/Агенцията по социално осигуряване/ или Вашият работодател ще Ви посъветват как да кандидатствате за *национален осигурителен номер*.**

Ако сте живели и работили в Северна Ирландия преди, това означава, че трябва да представите на Агенцията по социално осигуряване Вашия Национален осигурителен номер. Вие също така трябва да подготвите документи и доказателства за това, че представеният от Вас номер е именно Вашият номер. Ако не можете да си го спомните, Вие трябва да предоставите на Агенцията за социално осигуряване достатъчно информация или доказателства, за да дадете възможност Вашият номер да бъде издирен.

Когато подавате молбата за **Национален осигурителен номер**, Вие трябва да представите достатъчно убедителни доказателства, че именно Вие сте лицето, което казвате, че сте и ако не сте гражданин на страна от **ЕИП**, трябва да докажете, че имате право да работите в Обединеното кралство.

Вашите права в Северна Ирландия

Какви доказателства могат да докажат, че аз съм този, за когото се представям.

Писмените доказателства, които ще Ви помогнат да докажете своята самоличност включват:

- Ваш акт за раждане или акт за брак
- Ваш паспорт или лична карта, издадена от всяка една държава член на **Европейското икономическо пространство** (ЕИП)
- писмо от нотариус, съветник или представител на която и да е организация
- списък на допустимите документи, се съдържа в брошурата на ISSP (Международна програма за социално проучване) "Как да се докаже вашата самоличност за социално осигуряване" ("How to prove your identity for social security"), на разположение в Агенцията за социално осигуряване.

Документни доказателства, които могат да докажат правото Ви на работа (само за граждани извън **Европейското икономическо пространство**) включват:

- Ваш паспорт
- Акт за раждане или осиновяване, издадени в Обединеното кралство, Англо-норманските острови и Ирландия
- Сертификат за регистрация или натурализация като британски гражданин
- Документи от **UK Border Agency** /Граничната агенция/, които показват, че имате право да работите в Обединеното кралство.
- Вашето разрешително за работа */*work permit*/*.

Ще бъда ли интервюиран при подаване на молбата за **Национален осигурителен номер**?

Вие ще бъдете интервюиран в **Агенцията по социално осигуряване** от специалист по национално-осигурителни номера, който да установи дали може да Ви бъде издаден **Национален осигурителен номер**. Важно е да можете да разбирате зададените Ви въпроси и отговорите Ви да бъдат ясни. Ако имате трудности с английския език, поискайте от **Агенцията по социално осигуряване** да осигури присъствието на преводач на съответния език.

Важно е да се подчертае, че ако не удовлетворите изискванията за **Национален осигурителен номер**, Вие може да не получите правото на **социални помощи**. Това правило се отнася не само за Вас като лице, искащо помощи, но и за тези, за които Вие искате да получавате помощи, освен ако лицето не е дете или малолетен.

Останалата част от тази глава е разделена на две части, трябва да сте сигурен, че четете частта, която се отнася до Вас.

Част 1: е за работници-мигранти, които са граждани на **Европейското икономическо пространство** (ЕИП) (включително граждани от A2 и A8) и включва специална информация за граждани от **A2** България и Румъния.

Граждани на A2 трябва да прочетат цялата част (и двата текста в зелено и червено).

Част 2: е за работници-мигранти, които са граждани на страни извън *Европейското икономическо пространство*.

Част 1: Граждани от *Европейското икономическо пространство*

Вие трябва да прочетете тази част ако сте гражданин на страна от *Европейското икономическо пространство* включително граждани на *A2* и *A8*. Въпреки това има специална информация, която се отнася само за граждани от *A2* относно различни правила за работници-мигранти от България и Румъния. Моля, внимателно прочетете цялата част, за да видите кои правила и права се отнасят за Вас.

Кой може да ми помогне, ако нямам достатъчно пари да преживявам?

Ако се окажете без достатъчно пари, Вие може да имате право да получите държавни помощи. В Обединеното кралство те се наричат *социални помощи* (*social security benefits*). Ако не може да получите никакви социални помощи, възможно е да можете да получите помощ от Социални служби, които понякога могат да помагат при спешни нужди. Дори да не пристигате от някоя от изброените страни, а се нуждаете от помощ, винаги трябва да потърсите съвет (независимо от Вашата националност), защото Вие може би имате права, които не са предмет на този Справочник.

Коя е агенцията, която се занимава с молби за социални помощи?

Агенцията по социално осигуряване (*Social Security Agency*) на Северна Ирландия отговаря за ежедневното управление на системата за социални помощи. Тази агенция ще разгледа молбата Ви за *Национален осигурителен номер* (*National Insurance number*) и/или каквато и да е социална помощ, която търсите. Когато подавате молба за социална помощ, тя ще бъде разглеждана от човек, работещ за Агенцията, известен като "вземаш решения" ("decision-maker"). Такс кредити (Tax credits) и Детски помощи (Child Benefit) се разглеждат от *Службата по приходи и митници на Нейно Величество* (*Her Majesty's Revenue and Customs*).

Какви критерии трябва да покрива, за да мога да получавам социална помощ?

Когато Вие кандидатствате за социални помощи, те ще Ви бъдат плащани само ако Вие отговаряте на условията, даващи право на тази помощ и само ако отговаряте на някои критерии за местожителство или пребиваване. Критериите, на които трябва да отговаряте, зависят от това, за какви точно помощи кандидатствате. Това е така, защото има различни типове *социални помощи*. Те са:

- "помощи според критерия за доходите на лицето" (means-tested benefits), които включват "добавка към доходите" (Income Support), "помощи за търсещите работа, базирани на дохода" (income-based Jobseeker's Allowance), "помощи за работа и подкрепа, зависещи от

Вашите права в Северна Ирландия

дохода" (income-related Employment and Support Allowance), "държавна пенсионна добавка" (State Pension Credit) и "жилищни помощи" (Housing Benefit). Този тип помощи са известни също така като "помощи според доходите" (income-related benefits), което означава, че доходите или спестяванията, които притежавате могат да бъдат взети в предвид при определяне правата за получаване.

- "помощи, не зависещи от доходите на лицето" (non-means-tested benefits), които се плащат например при боледуване или бременност, безработица, загуба на близък или старост. Тези помощи се присъждат само ако Вие (или Вашия брачен или граждански партньор в случай на помощи за тежка загуба при смърт) сте плащали достатъчно *национални осигуровки* (*National Insurance* contributions) в Обединеното кралство или друга страна-членка на *Европейското икономическо пространство* (ЕИП)
- особени "помощи, не изискващи внасянето на национални осигуровки" (non-contributory benefits), които включват "добавка за грижа" (Attendance Allowance), "добавка за живот, засегнат от инвалидност" /ДЖЗИ/ (Disability Living Allowance /DLA/) и "добавка за гледачи" (Carer's Allowance)
- "Детски такс кредит" (Child Tax Credit), "Работен такс кредит" (Working Tax Credit) и Детски добавки (Child Benefit), които се определят от *Службата по приходи и митници на Нейно Величество*.

Къде да потърся помощ?

Независимо от това, за кой тип помощи кандидатствате, важно е да запомните, че ако са Ви отказани помощи, винаги трябва да потърсите съвет. Това е защото ако не сте доволен от взетото решение или от *Агенцията по социално осигуряване* или от *Службата по приходи и митници на Нейно Величество*, повечето от тези решения, биха могли да бъдат обжалвани пред независим съд. За да Ви се помогне да решите дали имате основание за обжалване на решение, трябва да се обърнете за помощ към агенция за съвети (advice agency). Агенциите, които могат да Ви дадат съвет за право на помощи включват:

- Law Centre (NI) /Правен център (СИ)/, телефон (028) 9024 4401 (Белфаст) или (028) 7126 2433 (Дери)
- Citizens Advice, Regional Office /Съвети за граждани, регионален офис/, телефон (028) 9023 1120, които ще бъдат в състояние да Ви насочат към Citizens Advice Bureau /Бюрото по съвети за граждани/ за Вашия район, и
- Advice NI Regional Office /Съвети Северна Ирландия, регионален офис/, телефон (028) 9064 5919, които ще бъдат в състояние да Ви насочат към център за съвет (advice centre) във Вашия район.

Ако имате проблеми с английския език, Вие трябва да помолите центъра за съвет или бюро по съвети да се опита да осигури присъствието на преводач на езика, който говорите, тъй като е важно да разбирате задаваните въпроси и отговорите Ви да са ясни.

Какви критерии трябва да покрива, за да мога да получавам "добавка към доходите" /Income Support/, "помощи за търсещите работа, базирани на дохода" (income-based Jobseeker's Allowance),

“помощи за работа и подкрепа, зависещи от дохода” (income-related Employment and Support Allowance), “държавна пенсионна добавка” (State Pension Credit) или “жилищни помощи” (Housing Benefit)?

За да отговорите на изискванията за някои от тези помощи, Вие трябва да покажете, че сте постоянно пребиваващ (you are habitually resident in) в Северна Ирландия, А СЪЩО ТАКА, че имате право да пребивавате в *Зоната за свободно пътуване (*Common Travel Area*). Зоната за свободно пътуване представляват Обединеното кралство (включително Великобритания и Северна Ирландия), Република Ирландия, Остров Ман и Англо-норманските острови.

Също така Вие трябва да покажете, че имате право да пребивавате в Зоната за свободно пътуване, ако искате да получавате или “Детски такс кредит” (Child Tax Credit), или Детски добавки (Child Benefit). Тези помощи се отпускат от *Службата по приходи и митници на Нейно Величество*. “Детския такс кредит” и Детски добавки са помощи, които обикновено се плащат за деца, които живеят с Вас в Северна Ирландия. Вие може да поискате такива помощи и за деца, които живеят в друга страна - член на ЕИП, ако работите

Граждани на *A2* страни, моля имайте предвид: Граждани на Румъния и България също ще трябва да имат разрешение за работа според схемата за Карта на работник (Accession Worker Card Scheme) от присъединена страна или да са получили разрешение да работят за непрекъснат период от 12 месеца.

Какви са критериите за “постоянно пребиваване” (habitual residence test)?

За да можете да покажете, че пребивавате постоянно в Северна Ирландия, Вие трябва да удовлетворите критерий, който се нарича “критерий за постоянно пребиваване” (‘habitual residence test’). От удовлетворяването на този критерий пряко зависи правото Ви на “добавка към доходите”, “помощи за търсещите работа, базирани на заплатата”, “държавна пенсионна добавка” или “жилищни помощи” и се прилага за всеки, който идва за пръв път да живее и работи в Северна Ирландия или който се връща в Северна Ирландия след период, прекаран зад граница.

Вие може да покажете, че критериите не се отнасят за Вас ако:

- Сте работили в Обединеното кралство, или
- Може да покажете, че имате право да пребивавате в Северна Ирландия, защото според Европейските закони сте определен като работник или сте самонает и отговаряте на някои европейски директиви.

Граждани на A2, моля имайте предвид: Ако сте гражданин на Румъния или България Вие ще може да докажете, че критериите не се отнасят за Вас ако имате позволение за работа по Схемата за Карта на работник от присъединена страна и *Вие работите за оторизиран работодател в Северна Ирландия.*

В противен случай критериите за постоянно пребиваване ще бъдат взети в предвид, когато подадете молба, за която и да е от тези помощи.

Как мога да докажа, че пребивавам постоянно в Северна Ирландия?

За да докажете, че Вие постоянно пребивавате в Северна Ирландия, трябва да покажете, че намерението Ви, при идването да живеете тук, е било да се

Вашите права в Северна Ирландия

установите трайно и постоянно (to establish a permanent and settled residence). Това не означава непременно, че трябва да покажете, че сте имали намерението да останете тук завинаги. Ако никога не сте били в Северна Ирландия или никога не сте живели в Северна Ирландия, Вие трябва да покажете намеренията си като наистина живеете тук продължителен период от време.

Точният период от време ще зависи от индивидуалните обстоятелства, но е обикновено между един и три месеца. Най-общо казано, колкото по-дълго сте живели тук преди да подадете молба за помощи, толкова по-убедителен ще бъде Вашият случай.

Когато се решава дали пребивавате постоянно в Северна Ирландия, човекът, вземащ решението, трябва да вземе предвид всички фактори. Те могат да включват:

- Всяка подготовка, която сте направили преди да се преместите в Северна Ирландия.
- Всяко запитване, което сте направили, за да си осигурите работа.
- Дали сте си продали жилището или сте прекратили наемните си отношения във връзка с жилището си.
- Дали сте си закрили или прехвърлили банкови сметки.
- Какви стъпки сте предприели, за да се освободите от личното си имущество или да организирате транспортирането му до Северна Ирландия.
- Уведомили ли сте болничните или училищните власти (ако имате деца) за Вашите намерения да дойдете да живеете в Северна Ирландия.

Ако не сте сигурни дали можете да покажете, че редовно пребивавате в Северна Ирландия, потърсете съвета на специалист.

Какви факти ще ми помогнат да покажа, че аз удовлетворявам критериите за редовно пребиваване?

Вземащият решение ще има нужда да знае всяка стъпка, която сте направили за да постигнете постоянно и установено пребиваване в страната от момента, когато сте дошли в Северна Ирландия. Това може да включва:

- Имате ли намерение да живеете в Северна Ирландия в обозримо бъдеще.
- Как ще се издържате, ако нямате парична помощ? Този въпрос сигурно ще бъде зададен, така че вземащият решение да бъде сигурен, че имате намерение да продължавате да живеете в Северна Ирландия, независимо от това дали сте на помощи или не.
- Всяко запитване, което сте направили, за да се регистрирате като работник на разположение или търсещ работа.
- Намерили ли сте къде да живеете тук?
- Регистрирали ли сте се при лекар или зъболекар?
- Записали ли сте се в някакъв клуб или дружество?
- Имате ли роднини или приятели в Северна Ирландия?

Тези примери са само някои от факторите, които се вземат под внимание и Вие ще трябва да докажете на вземащия решението, че или сте освободен от задължението да покривате критериите за постоянно пребиваване, или че на практика пребивавате постоянно в Северна Ирландия. Ако не можете да покажете това, Вие ще бъдете класифициран като лице, идващо от чужбина и няма да сте в състояние да кандидатствате за “добавки към доходите”, “помощи за търсещите работа, базирани на дохода”, “помощи за работа и подкрепа, зависещи от дохода” (income-related Employment and Support Allowance) “държавна пенсионна добавка” или “жилищни помощи” докато не удовлетворите критериите. Вземащият решението трябва да бъде убеден, че намерението Ви да дойдете в Северна Ирландия е за да установите трайно и постоянно местожителство.

Дори да удовлетворите критериите за постоянно пребиваване, Вие също ще трябва да покажете, че имате право да пребивавате в *Общата зона за пътуване*, когато подавате молба за „добавки към доходите”, “помощи за търсещите работа, базирани на дохода”, “държавна пенсионна добавка” и “жилищни помощи”. Този критерий се отнася също и за детския такс кредит или детските помощи.

Какво означава терминът право на пребиваване/ ‘right to reside’/?

Право на пребиваване: Граждани на *Европейско икономическо пространство* (с изключение на Румъния и България)

Ако сте се преместили в Северна Ирландия да си търсите работа, Вие имате право на пребиваване ако можете да докажете, че наистина си търсите работа и имате добър шанс да си намерите работа. Докато си търсите работа, Вие може да имате право да подадете молба за **социални помощи** ако отговаряте на критериите за постоянно пребиваване. Въпреки че от Вас не се изисква да имате **регистрационен сертификат**, Вие би трябвало да кандидатствате в **UK Border Agency** /**Граничната агенция на Обединеното кралство**/ за този документ, защото това може да Ви помогне да покажете, че имате право на пребиваване в страната, ако Ви се наложи да подадете молба за **социални помощи**. За по-подробна информация вижте частта със заглавието „Работа в Обединеното кралство“.

Право на пребиваване: *A2* граждани на Румъния и България

Как мога да покажа, че имам право да пребивавам (right to reside) в Северна Ирландия?

Дори ако сте в състояние да докажете, че редовно пребивавате в Северна Ирландия, Вие ще трябва да докажете освен това, че имате и правото да пребивавате.

Ако Ви е позволена работа по схемата за Карти на работници от присъединени страни и работите за законен работодател в Северна Ирландия или сте самонаето лице (self-employed), Вие ще бъдете смятан за лице, имащо право на пребиваване. Вие ще имате право да получавате “жилищни помощи”, “работен такс кредит”, “детски такс кредит” и детски помощи докато работите. Също така ще бъдете в състояние да продължавате да

Вашите права в Северна Ирландия

получавате тези помощи, както и „помощи за работа и подкрепа, зависещи от дохода“ (income-related Employment and Support Allowance), „държавна пенсионна добавка“ дори ако се разболеете, забременеете или отсъствате от работа по някаква друга причина, но все още се водите на работа.

През първите Ви три месеца в Северна Ирландия Вие ще бъдете приеман като лице с право на пребиваване, и Вие ще можете да подадете молба да получавате детски добавки и детски такс кредит. След първите три месеца обаче, ако все още не сте си намерили работа и такава не Ви е позволена, на Вас повече няма да Ви се полагат много от социалните помощи, включително детски добавки и детски такс кредит.

Ако Вие сте освободен от необходимостта да Ви се разрешава да работите на базата на това, че сте високо квалифициран специалист (highly skilled) (виж Приложение 2 от раздела наречен “Working in the UK” /“Работа в Обединеното кралство”/), тогава Вие може да сте в състояние да подадете молба, за “помощи за търсещите работа, базирани на заплатата” дори и да не сте работили в Обединеното кралство преди това. Потърсете съвета на специалист ако мислите, че това може да важи за Вас.

Ако искате да получавате *социални помощи* без ограничение, на Вас ще трябва да Ви е позволено да работите по схемата за Карти на работници от присъединени страни за период от 12 месеца работа без прекъсване. По тази причина е важно да кандидатствате за позволение за работа по схемата за Карти на работници от присъединени страни преди да сте назначен от законен работодател. Всяко време, прекарано в законна работа в Обединеното кралство преди 1 януари 2007 г. може да се зачете към 12-месечния период на позволената работа. За повече информация относно схемата за Карти на работници от присъединени страни, виж раздела в Справочника, наречен “Работа в Обединеното кралство”.

Ако смените работата си през първите 12 месеца, важно е също така да съобщите на *Граничната агенция на Обединеното кралство* чрез системата за Карти на работници от присъединяващи се страни, в противен случай Вие няма да бъдете считан за постоянно работещ.

Какво ще стане ако загубя работата си?

Ако си загубите работата в течение на 12-месечния период на непрекъсната работа, Вие няма повече да се считате за работник с право на пребиваване и Вие повече няма да сте в състояние да получавате такива помощи. В такава ситуация Вие би трябвало да потърсите съвет незабавно. Ако обаче загубите работата си по време на 12-те месеца, защото например сте се разболели или сте забременели, Вие все пак би трябвало да поискате съвет относно получаването на помощи, тъй като Вие може би ще сте в състояние да оспорите решението, ако молбата Ви за помощи е отхвърлена.

За какви помощи мога да претендирам, когато вече съм работил 12 месеца непрекъснато?

След като веднъж сте били наети на работа за 12 месеца непрекъснато, за Вас повече няма да се изисква позволение за работа по *системата* за Карти на работници от присъединени страни, Вие заедно с членовете на Вашето семейство ще можете да претендирате за помощи, независимо дали работите или не.

Член на семейството в този смисъл е:

- Вашият брачен или граждански партньор
- деца и внуци на възраст под 21 години или които са зависими от Вас
- Вашите родители, баби и дядовци, прабаби и прадядовци или други роднини, ако може да докажете, че те са зависими от Вас.

Ако Ви е било позволено да работите и Вие работите 12 месеца непрекъснато, и вече не се изисква позволение за това по системата за Карти на работници от присъединени страни, Вие може би ще желаете да подадете молба за *регистрационен сертификат* (registration certificate). Виж главата “Работа в Обединеното кралство” в тази книжка за повече подробности.

Когато искате да получавате “добавки към дохода”, “помощи за търсещите работа, базирани на дохода”, „помощи за работа и подкрепа, зависещи от дохода“ (income-related Employment and Support Allowance), “държавна пенсионна добавка” и “жилищни помощи”, “детски такс кредит” или “детски добавки”, тежестта да докажете, че имате право на пребиваване в Северна Ирландия, остава само върху Вас. Поради това е важно да дадете на вземащия решението колкото се може повече информация относно Вашата молба.

Мога ли да претендирам за някаква *социална помощ*, ако дойда в Северна Ирландия да си търся работа?

Ако сте дошли в Северна Ирландия да търсите работа и от Вас се изисква когато си намерите работа да кандидатствате за разрешение по схемата за Карти на работници от присъединени страни, Вие няма да бъдете считан за имащ право на пребиваване (right to reside) докато не го направите. По тази причина докато си търсите работа на Вас няма да Ви се полага нито една от помощите, споменати по-горе.

Какъв критерий трябва да покрива, когато претендирам за “помощи независещи от доходите на лицето” (non-means-tested benefits) (отнася се за всички граждани на *ЕИП* включителни граждани на България и Румъния)?

“Помощите независещи от доходите на лицето” са нещо, което се нарича “добавки, зависещи от платените осигурителни вноски” (‘contributory benefits’). Това означава, че за да бъдете одобрен за помощи (например, “помощ при неработоспособност” /Incapacity Benefit/ или “помощи за търсещите работа, базирани на платени осигуровки”), Вие трябва да покажете, че отговаряте на условията и сте платили достатъчно *Национални осигуровки*.

Ако наскоро сте пристигнали в Северна Ирландия (най-вече ако никога преди не сте работили тук или във Великобритания), Вие може би не сте внесли достатъчно осигуровки, за да имате право на някои помощи. Ако обаче сте работили и плащали осигуровки в друга страна член на *Европейското икономическо пространство* (ЕИП), можете да разчитате на тези осигуровки, когато подадете молба за „помощи зависещи от платени осигурителни вноски” в Северна Ирландия.

Освен това, докато сте на работа тук, Вие също ще имате право да получавате така наречените “помощи по време на работа” (‘in-work’ benefits), в това число:

Вашите права в Северна Ирландия

- “Държавни болнични” (Statutory Sick Pay)
- “Държавна добавка по майчинство” (Statutory Maternity Pay), или
- “Държавна добавка по бащинство” (Statutory Paternity Pay).

Тези помощи Ви позволяват да вземате платен отпуск от работа по болест, майчинство или бащинство. Моля имайте предвид, че се изисква непрекъсната заетост, когато претендирате за “Държавна добавка по майчинство” или за “Държавна добавка по бащинство”. Ако не отговаряте на условията за право на “Държавна добавка по майчинство”, Вие трябва да потърсите съвет, тъй като може да имате право на “Добавка за майчинство” (Maternity Allowance). За повече информация за Вашите права по отношение на тези помощи разгледайте раздела в този Справочник, наречен “Права по трудовата заетост” (“Employment Rights”).

Какъв критерий трябва да покрива, ако искам да получавам специална “добавка, независеща от платените осигурителни вноски” (non-contributory benefit)?

Има значителен брой помощи, които се плащат дори ако нямате достатъчно платени осигурителни вноски в осигурителните служби. За тези помощи може да се претендира, ако сте болен, с тежка инвалидност или се грижите за човек с тежка инвалидност. Те са известни като специални “добавки без принос” (‘special non-contributory benefits’) и включват “добавка за грижа” (Attendance Allowance), “добавка за живот, засегнат от инвалидност” (Disability Living Allowance - DLA) и “добавка за гледачи” (Carer’s Allowance)

За да се класирате за някои от тези помощи, Вие трябва:

- да бъдете обикновен гражданин (ordinarily resident) на Северна Ирландия
- да се намирате в Северна Ирландия, и
- да сте се намирали в Северна Ирландия поне 26 седмици през последните 12 месеца.

За да отговорите на условията за пребиваване при даване правото за някои от тези помощи, Вашето местопребиваване във всяка една от страните-членки на *Европейското икономическо пространство* (ЕИП) може да се зачете. Това може да Ви помогне да отговорите на критерия за пребиваване по-скоро.

Част 2: работници-мигранти извън *Европейското икономическо пространство*

Кой може да ми помогне ако нямам достатъчно пари, за да преживявам?

Ако установите, че нямате достатъчно пари, възможно е да можете да получите държавни помощи. Те са известни в Обединеното кралство като *social security benefits* /социални помощи/. Ако не можете да получавате социални помощи, възможно е да получите помощ от Социални служби, които понякога могат да помогнат при спешни случаи. Дори и да мислите, че не можете да получите помощ, тъй като нямате достъп до *public funds* /обществени фондове/, винаги

трябва да потърсите съвет, без значение от каква националност сте. Обединеното кралство има споразумения с много държави по света като Алжир, Мароко, Тунис и Турция, което означава, че Вие имате социалноосигурителни права, които не се разглеждат в този справочник. Важно е също да потърсите съвет от специалист преди да кандидатствате за *социални помощи* или *такс кредити*, тъй като това може да повлияе върху правото Ви да останете в Обединеното кралство.

Коя агенция се занимава с молбите за *социални помощи*?

**Агенцията по социално осигуряване* (*Social Security Agency*) на Северна Ирландия отговаря за ежедневното управление на системата за социални помощи. Тази агенция ще разгледа молбата Ви за *Национален осигурителен номер* (*National Insurance number*) и/или каквато и да е социална помощ, която търсите. Когато подавате молба за социална помощ, тя ще бъде разгледана от човек, работещ за Агенцията, известен като "вземаш решения" ('decision-maker'). Такс кредити (Tax credits) и Детски помощи (Child Benefit) се разглеждат от *Службата по приходи и митници на Нейно Величество* (*Her Majesty's Revenue and Customs*).*

Как да подам молба за *социални помощи*?

За да подадете молба за *социални помощи*, Вие ще трябва да докажете, че на Вас може да Ви се даде *Национален осигурителен номер* /*National Insurance number*/. Ако преди сте живели и работили в Северна Ирландия, вие ще трябва да предоставите на *Агенцията за социално осигуряване* /*Social Security Agency*/ Вашия *национален осигурителен номер*. Ще трябва също да предоставите доказателства, че номерът, който сте дали е Ваш. Ако не си спомняте Вашия номер, ще трябва да дадете на Агенцията за социално осигуряване достатъчно информация или доказателства, за да могат да открият номера Ви. За повече информация във връзка с "National Insurance numbers" / национални осигурителни номера/, вижте частта "National Insurance numbers" / Национални осигурителни номера/.

Мога ли да кандидатствам за *социални помощи* докато живея в Северна Ирландия?

След като сте получили разрешение да работите по *Точковата система* или сте получили разрешение за работа в Северна Ирландия, на Вас Ви се дава позволение да останете само за ограничен период от време. Ако престоят Ви е ограничен, това означава, че Вашата кандидатура е одобрена при определени условия. Едно такова условие обикновено е да не подавате молба за определени *социални помощи*. Ако нарушите тези условия, рискувате да загубите позволение да пребивавате в страната. Ако кандидатствате за удължаване на престоя си в Обединеното кралство, ще Ви попитат дали сте подавали молба за *социални помощи*. Следователно, подаването на молба за социални помощи може да сигнализира Имиграционни служби, че сте нарушили условие прикрепено към правото Ви на престой, което може да означава, че Вие подлежите на *извеждане* от страната, отказ за удължаване на позволение Ви за пребиваване или съдебно преследване. За това е изключително важно да потърсите съвет от специалист, преди да подадете молба за помощи, ако не сте сигурен за ситуацията си в момента.

Каква е връзката между имиграционния ми статут и правото ми да подам молба за *социални помощи*?

Правото на *социални помощи* е свързано с имиграционния Ви статут. Законът определя определена група хора (включително притежателите на *разрешение за работа*) като "хора, обект на имиграционен контрол". Тази фраза има специално значение за целите на социалните помощи. С Вас ще се отнасят като човек „обект на имиграционен контрол“ ако правото Ви да влезете или да останете в Северна Ирландия е с условието да нямате достъп до *обществени фондове* /*public funds*/. Ако това условие е част от правото Ви да влезете и останете в страната, Вие ще имате печат във Вашия паспорт потвърждаващ, че нямате право на достъп до *обществени фондове* /*do not have recourse to *public funds*/.

Кои социални помощи се смятат за *обществени фондове*?

Обществени фондове /*Public funds*/ са определени в имиграционните правила и включват:

добавка за грижа (Attendance Allowance); добавка за гледачи (Carer's Allowance); детски помощи (Child Benefit); детски такс кредит (Child Tax Credit); добавка за живот, засегнат от инвалидност (Disability Living Allowance); жилищни помощи (Housing Benefit); добавка към доходите (Income Support); помощи за търсещите работа, базирани на дохода (income-based Jobseeker's Allowance); помощи за работа и подкрепа, зависещи от дохода (income-related Employment and Support Allowance); пенсионна добавка (Pension Credit); помощ при тежки увреждания (Severe Disablement Allowance); плащания от социалните фондове (Social Fund Payments) и работен такс кредит (Working Tax Credit).

В момента само помощите в този списък се смятат за *обществени фондове*. Тъй като този списък може да бъде променен, винаги трябва да проверявате преди да подадете молба за помощи или такс кредити, за да сте сигурен, че в момента те не са включени в списъка.

Ако имате брачен партньор или партньор, който не е обект на имиграционен контрол, трябва да потърсите допълнителен съвет, защото той/тя може да има право на помощи.

Има ли *социални помощи*, за които мога да кандидатствам?

Дори позволеното Ви за пребиваване в Северна Ирландия да е ограничено, има различни помощи, за които може да кандидатствате и които не са включени в списъка на *обществените фондове*. На практика обаче, може да се окаже трудно да получите достъп до тези помощи. Това е защото, за да отговорят на изискванията, Вие е трябвало да сте работили определен период от време, а за да се класирате за някои от помощите Вие би трябвало да сте внесли достатъчно *национални осигуровки*. Ако отговорят на изискванията на всяка помощ, Вие може да имате право да получавате, зависещи от платените осигуровки: „помощи за работа и подкрепа (Employment and Support Allowance), помощ за търсещи работа (Jobseeker's Allowance) или помощ при индустриална инвалидност (Industrial Disablement Benefit). Може също да се класирате за плащания по време на работа като майчинство (Statutory Maternity Pay), болнични (Statutory Sick Pay), плащане при осиновяване (Statutory Adoption Pay) и плащане по бащинство (Statutory Paternity Pay).

Въпреки че правото Ви на *социални помощи* може да бъде много ограничено, когато за пръв път пристигнете, за да работите в Северна Ирландия, в последствие, когато останете известно време и имиграционният Ви статут се промени, би трябвало да стане по-лесно да се класирате за някои помощи.

Полезни контакти:

National Insurance Number processing /Разглеждане на молби за национални осигурителни номера/

National Insurance Number Section / Отдел национални осигурителни номера/

Jobs & Benefits Office /Офис за работа и помощи/

Conor Buildings, 107 Great Victoria Street, Belfast. Телефон: (028) 9054 5500

National Insurance Number Section / Отдел национални осигурителни номера/

Jobs & Benefits Office /Офис за работа и помощи/

140 Jervis Street, Portadown. Телефон: (028) 3839 7200

National Insurance Number Section / Отдел национални осигурителни номера/

Jobs & Benefits Office /Офис за работа и помощи/

2 Crescent Road, Lisnagelvin, Derry/Londonderry. Телефон: (028) 7131 9300

Жилищни права (Housing rights)

Как мога да намеря жилище в Северна Ирландия?

Може да наемете жилище от частно лице и това се нарича частен наем ('renting privately'). Лицето, притежаващо жилището, се нарича "хазяин" ('landlord'), а лицето което наема жилището, се нарича 'наемател' ('tenant'). Понякога хазяите търсят друго лице или компания, 'агент' (agent), за да им помогне да отдадат под наем жилището. Вие може да намерите частно жилище под наем като проверявате обявите 'Под наем' в местните вестници, по витрините на вестникарските магазини, както и проверявайки при агенти за квартири под наем (letting agents) или агенции за недвижими имоти (estate agents). Вие можете също да наемете жилище от правителствената агенция, наречена **Northern Ireland Housing Executive (NIHE)** /**Жилищна администрация на Северна Ирландия**/ или от Housing Association /Жилищна асоциация/, но има някои ограничения кой може да получи този тип жилища.

Преди да се съгласите да приемете оферта за жилище, Вие трябва да прецените дали жилището, както и районът са подходящи:

- дали жилището е близо до работата Ви?
- дали жилището е близо до обществен транспорт?
- дали жилището се намира близо до търговска зона и други пазарни места?
- има ли някакви проблеми за личната ви безопасност?

Имате право да живеете във всеки район, който си изберете, въпреки че както навсякъде, някои райони са по-безопасни от други. Ако се колебаете, обадете се на някоя от агенциите за съвет, изброени в края на този Справочник.

Повечето от правилата и стандартите, описани в този раздел, се отнасят за живеенето под наем. В някои от случаите Вие може да не бъдете квартирант: когато Вашият работодател или **посредническа агенция за работа** Ви предложат жилище като част от Вашия трудов договор; когато Вашият хазяин живее заедно с Вас; когато Вашето име не фигурира в договора за наем или Вашият хазяин има свободен достъп до всички части на жилището с цел да извършва услуги като чистене или настаняване на други хора в стаите на къщата без да се нуждае от Вашето разрешение. Ако някое от горните условия се отнася за Вас, Вие може би сте "лицензант" (т.е. имате разрешително за живеене) ('licensee') и нямате същата защита като 'квартирант' ('tenant'). Ако имате проблеми с жилището, потърсете помощ в някоя от агенциите за съвет.

Има ли някакви правила за вида жилища, които се дават под наем?

Стандартите в сектора за частно наемане на жилища могат да се променят. В настоящия момент има само изискване за някои от по-старите частно наети жилища - да бъдат добре поддържани и районните съвети могат да разпоредят на хазяите да правят ремонти. Все пак за всички жилища важи, че ако е налице дефект, който може да нарани някого, районният съвет може да задължи хазяина да го отстрани. Примери за това могат да бъдат течеща тоалетна, течещ покрив или сериозна влага.

Всички жилища:

- трябва да имат стабилна конструкция и да нямат сериозни дефекти
- да нямат влага, която е вредна за здравето
- трябва да имат достатъчно осветление, отопление, вентилация и течеща вода
- трябва да разполагат с удобства за приготвяне и готвене на храна, включително мивка с топла и студена вода
- трябва да разполагат с тоалетна на удобно място, вана или душ, както и мивка за миене на ръце, с топла и студена вода
- трябва да имат подходяща канализация

Има ли различни видове частни жилища за наемане?

Частният сектор за жилища под наем включва различни видове жилища, в т. ч. къщи и апартаменти. Един от най-разпространените типове частни жилища за наемане от работници-мигранти са Houses in Multiple Occupation НМОs /Къщи за множествено обитаване –КМО/. КМО представлява къща, обитавана от повече от двама човека, които не са членове на едно и също семейство, които имат отделни спални, но заедно ползват кухня и баня. В допълнение към стандартите, описани по-горе, КМО:

- не трябва да бъде пренаселена
- трябва да има удобства в кухнята, достатъчни за броя на обитателите на жилището
- трябва да има тоалетни, бани, душове и мивки за миене на ръце, достатъчни за броя на обитателите
- трябва да има съответните противопожарни съоръжения и евакуационни изходи.

Жилищната администрация може да предприеме законови мерки, за да е сигурно, че КМО отговаря на тези стандарти. В някои райони на хазяина ще е необходим лиценз от Жилищната администрация, за да отдава под наем КМО. Може да попитате Жилищната администрация за кои райони се отнася това правило.

Какви са правата ми като частен наемател?

Всички договорните отношения за наем, които продължават повече от една година и един ден, трябва да бъдат в писмен вид. От Вас може би ще бъде поискано да подпишете документ, който ще установи подробностите от договорките, които сте сключили с лицето, което притежава жилището. Този документ се нарича 'договор за наем' (tenancy agreement). Дали това ще бъде договор в писмена или устна форма, Вие трябва да потърсите съвет, ако нещо не Ви е ясно. В допълнение към правата, установени във Вашия договор за наем, всички частни наематели имат основни права:

- **Право да притежават наемна книга (rent book)** – всички наематели имат право да имат такава книга. Книгата за наема трябва да съдържа името, адреса и телефонния номер на хазяина и/или всеки, който действа от името на хазяина (например, наеман агент или компания за недвижими имоти), размера на наема и вноските за плащане, размера и

за какви цели ще служи депозитът, условията за плащане, срока на наема и кой е отговорен за ремонтите.

- **Право да не бъдат притеснявани или незаконно изгонени (freedom from harassment and/or illegal eviction)** – притесняване е налице, когато някой се опитва да Ви отнеме удоволствието да ползвате правата си на наемател, например чрез прекъсване на електричеството, груби действия, заплашително поведение или незаконно влизане. Вашият хазяин или негов агент нямат право да влизат в жилището, когато пожелаят, освен ако това не е записано в договора за наем или сте дали разрешение за това. Единственото изключение за хазяина да влезе в жилището, е когато това се налага в спешни случаи, например да се направи аварийен ремонт. Ако чувствате, че сте били притесняван или сте изхвърлен със сила от дома Ви в срока на договора, обърнете се към Отдела за здравословна околна среда (Environmental Health Department) към Вашия районен съвет.

- **Право на предизвестие за напускане (notice to quit)** – Вашият хазяин трябва да Ви даде в писмен вид Предизвестие за напускане (Notice to Quit) не по-малко от съответното договорено. След изтичането на периода даден в предизвестията, хазяинът се обръща към съда, за да поиска заповед за Вашето изгонване. От наемателя също се изисква да даде съответно предизвестие за напускане.

Този съответен период на предизвестията може да бъде следният:

- Ако сте живели в жилището пет или по-малко години – четири седмици писмено предизвестие;
 - За повече от пет години, но по-малко от десет години – осем седмици писмено предизвестие и;
 - За повече от десет години – 12 седмици писмено предизвестие.
- **Право на ”правилна процедура според закона” (due process of the law)**– за да бъдете изгонен, Вашият хазяин трябва да се обърне към съда за разрешение да Ви отстрани от жилището. Всеки опит да Ви изхвърли със сила без заповед на съда е незаконен и ако такъв опит е направен, трябва да се обърнете към отдела за Здравословна околна среда към Вашия районен съвет.
 - **Право на жилищно подпомагане (Housing Benefit)** – ако работите и сте гражданин на *Европейското икономическо пространство*, Вие имате право да кандидатствате за жилищни помощи, за да си помогнете при плащането на наема (ако сте гражданин на Румъния или България, Вие също ще трябва да покажете, че сте регистриран в *Граничната агенция на Обединеното кралство* по *системата за Карта на работник от присъединена страна* или не трябва да правите това). Дали отговаряте на условията за помощ зависи от Вашите доходи. Ако сте си загубили работата си, тогава сигурно бихте могли да получите някои помощи, но за това ще Ви е нужен съвет. За повече подробности, вижте в Справочника раздела наречен “Социални помощи и осигуровки”.

За договори за наем, сключени на или след 1 април 2007 г., има следните допълнителни права:

- **Право на писмено извлечение от условията за наем** – това извлечение е допълнение към договора за наем и трябва да Ви бъде предоставено до 28 дни от датата на започване на договора. Извлечението трябва да включва определена информация включително данните за връзка с хазяина (или негов/неин агент), срока на договора, размера на наема и вноските за плащане, размера и целта на депозита, както и списък на всички мебели и обзавеждане, които се предлагат.
- **Право да бъдат извършвани определени поправки** – Ако няма договор за наем или в договора не е упоменато кой отговаря за ремонтите, законът посочва за кои от тях отговаря хазяинът и за кои отговаря наемателят.
- **Право на договор за наем поне за шест месеца**, в случаите, когато или няма договор за наем или в него не е посочен срока му.

Какви са правилата за плащане на наема?

Във Вашата наемна книга трябва да са записани данни за размера на наема, който сте длъжен да плащате, както и за всеки друг разход по жилището като тарифи за вода и отопление, а също кога трябва да ги плащате. Трябва да е записан и размерът на депозита и условията, според които той може да бъде задържан от хазяина.

- **Наем** – ако имате фиксиран договор за наем (например една година), наемът ще бъде фиксиран за този период. В края на договора Вашият договор става “периодичен” (‘periodic’) и тогава Вашият хазяин може да увеличи наема.
- **Депозити** – повечето хазяи ще поискат депозит. Депозитът се определя като гаранция срещу повреди на жилището, кражба или неплатен наем. Вие трябва да сте наясно за какво е предназначен той и кога хазяинът може да го задържи.
- **Наем, платен авансово** – може да Ви бъде поискано да платите един или повече месеци наем предварително.
- **Такси за наем (Letting fees) и такса за ключове (‘key money’)** – Вашият хазяин или агентът за квартири под наем могат да поискат да платите такса за изготвянето на договора или за предоставяне ключове от жилището. Не сте задължен да плащате тези такси. Преди да дадете каквато и да е сума Вие трябва да се посъветвате с някоя от агенциите, изброени по-долу.
- **Гаранти** – Вашият хазяин може да поиска от Вас да посочите гарант. Това може да е някой, който да гарантира, че ще прави плащанията ако Вие престанете. Това може да включва неплащане на наема, повреда нанесена на жилището и загуба на вещи, собственост на хазяина. Обикновено гарантът бива помолен да подпише формуляр, посочващ за какво той гарантира. Ако не познавате някой, който да иска стане Ваш гарант, трябва да помолите хазяина да предложи друга уговорка.

Кога изтича договорът ми за наем?

Ако имате фиксиран договор, например за една година, договорът за наем трябва да включва началната и крайната дата на договора. Ако Вашият договор е започнал на или след 1 април 2007 г. и не е посочена крайна дата, Вашият договор ще продължи за период от шест месеца, след което Вие ще станете

Вашите права в Северна Ирландия

“периодичен наемател” (periodic tenant) и тогава договорът за наем ще продължи да действа на принципа месец за месец, или седмица за седмица.

Мога ли да напусна преди края на договорения период?

Ако желаете да напуснете жилището преди края на уговорения срок, Вие трябва да дадете на Вашия хазяин поне четири седмици „Предизвестие за напускане” (или какъвто период е предвиден в договора). Съгласно тези обстоятелства, Вашият хазяин може да поиска да заплатите целия наем до края на срока на договора, дори и Вие вече да не живеете там.

Ако сте подписали договора съвместно с други хора и някой от тях напусне преди края на договора, Вие и всички други останали наематели отговаряте за плащането на наема.

Може ли моят хазяин да поиска да напусна преди края на договорения срок?

Докато е в сила договор за наем с фиксиран срок, например една година, хазяинът не би трябвало да Ви дава Предизвестие за напускане, освен ако не сте нарушили условията на договора, например като не плащате наема или повреждате жилището. Предизвестие трябва да Ви дава поне 28 дни срок да напуснете жилището и трябва да бъде в писмен вид.

Как мога да получа договор за наем с Жилищната администрация на Северна Ирландия или с Жилищната асоциация?

Ако сте гражданин на *Европейското икономическо пространство* и ако Вие или член от семейството Ви работите, Вие може да кандидатствате за жилище под наем, предоставено от *Жилищната администрация на Северна Ирландия* *(Northern Ireland Housing Executive)* (NIHE) или от Жилищната асоциация. Това е познато като “настаняване в социално жилище” (social housing). Жилищната администрация (NIHE) също отпуска “жилищно подпомагане” (Housing Benefit), което представлява финансова помощ за наем на хора с малки доходи. Жилищната администрация се финансира от правителството.

Ако сте гражданин на Румъния или България, за да кандидатствате, Вие също ще трябва да покажете, че сте регистриран в *Граничната агенция на Обединеното кралство* по *схемата за Карта на работник от присъединена страна* или не трябва да се регистрирате (например ако сте самонаето лице или вече сте регистрирал една година непрекъсната заетост или имате *регистрационен сертификат*).

Жилищните асоциации не са търговски дружества (non-profit-making) и се управляват от комитет на доброволни начала. Повечето Жилищни асоциации са регистрирани от отдел в Правителството, наречен Отдел за социално развитие (Department for Social Development). Социалните жилища под наем като цяло са по-евтини от частно наетите жилища.

Ако желаете да подадете молба за настаняване в социално жилище под наем, Вие трябва да попълните формуляр за жилищно настаняване (Housing Application Form), който можете да си набавите от районните офиси на Жилищната администрация (NIHE) и офисите на Жилищните асоциации. Списък на районните офиси на Жилищната администрация (NIHE) може да намерите на уебсайт: www.nihe.gov.uk.

Ако не сте работили или си загубите работата преди да Ви е било предоставено жилище под наем, Вие трябва да потърсите съвет. Може би все пак може да получите жилище от Жилищната администрация (NIHE) или от Жилищна асоциация. Ако това не е възможно, отговорният социален работник (Social Worker) във Вашия местен Тръст за здраве и социални грижи (Health and Social Care Trust) може би има възможност да Ви помогне да намерите жилище или да плати за настаняване.

Ако сте от страна извън **Европейското икономическо пространство** и ако условие за Вашия престой в Обединеното кралство е да нямате достъп до **публични фондове** тогава нямате право на жилище осигурено от Жилищната администрация (NIHE) и повечето Жилищни асоциации.

Какво да правя ако остана бездомен?

Вие сте бездомен, ако нямате къде да живеете. Това не означава само да нямате покрив над главата си. Това може също да означава да живеете в жилище, в което не може да се живее нормално, защото то има много повреди, сериозно пренаселено или е прекалено скъпо. Вие също може да бъдете считан за бездомен, ако Вашия хазяин поиска да напуснете жилището до 28 дни.

Граждани на **Европейското икономическо пространство**

Ако сте бездомен, Вие трябва да отидете до най-близкия до Вас районен офис на **Жилищна администрация на Северна Ирландия** (**Northern Ireland Housing Executive**) (NIHE) или до Център за съвети за бездомни (Homeless Advice Centre) в Белфаст, който също е част от Жилищната администрация (NIHE). Тогава служител по настаняванията (Housing Officer) от Жилищната администрация (NIHE) ще направи преценка дали умишлено сте останали без дом, дали трябва да ви бъде оказано съдействие, както и дали сте крайно нуждаещ се. Вие ще бъдете считан за крайно нуждаещ се ако:

- сте бременна
- ако издържате дете, което живее по принцип с Вас (на възраст под 16 години или до 19 години, ако то посещава редовно дневно училище)
- Вие сте в рискова група, защото имате психическо заболяване или страдате от физическо заболяване
- Вие сте на възраст между 16 и 21 години и сте подложен на риск от сексуална или финансова експлоатация
- Вие сте бездомен поради критични обстоятелства като пожар, наводнение или друго нещастие
- Вие сте подложен на насилие или има риск от такова.

Ако сте подходящ за оказване на съдействие съгласно правилата на Жилищната администрация (NIHE) и сте умишлено бездомен и крайно нуждаещ се, Жилищната администрация (NIHE) има задължението да Ви предостави временно настаняване до намирането на подходящо жилище. Ако не сте работил или сте си загубили работата си, трябва да потърсите съвет от агенция за съвети. Във всички случаи Жилищната администрация (NIHE) ще Ви даде съвет за намиране на подходящо алтернативно жилище в частния сектор, както и по отношение на кандидатстване за "жилищно подпомагане" (Housing Benefit).

Вашите права в Северна Ирландия

Информация за *A2* граждани на Румъния и България

Ако сте в рискована група, например поради лошо здраве или имате с Вас деца, Жилищната администрация (NIHE) има задължението да Ви предостави временно настаняване, докато се прави проверка дали трябва да сте регистрирани или не в **Граничната агенция на Обединеното кралство** (**УКВА**).

Ако е трябвало да се регистрирате в **Граничната агенция на Обединеното кралство** по системата за **Официално разрешение за работа** (**Worker Authorisation Scheme**) и не сте го направили, служителят по настаняванията може да прецени, че не сте подходящ за оказване на съдействие и съвет за намиране на жилище от страна на Жилищната администрация (NIHE). Ако това се случи, Вие трябва да поискате съвет от Службата по настанителни права (Housing Rights Service) или от Правен център (СИ) /Law Centre (NI)/. Вие също трябва да потърсите съвет, ако сте бездомен и сте си загубили работата, ако не сте работили, или ако не сте били в състояние да работите.

Вие също трябва да се обърнете към отговорния социален работник във Вашия местен Тръст за здраве и социални грижи (Health and Social Services Trust) и да помолите за съдействие за намиране на жилище, или начин за плащане на жилището. Списък на централните офиси на „Тръста за здраве и социални грижи“ (Health and Social Services Trust) е предоставен в края на тази глава.

Ако работите в Северна Ирландия по Схемата за сезонни селскостопански работници (Seasonal Agricultural Workers Scheme) и не сте доволен от условията на предоставеното Ви жилище или трябва да го освободите, тогава Вие трябва да се обърнете за съвет към Службата по настанителни права (Housing Rights Service) или към Правен център (СИ) /Law Centre (NI)/.

Работници-мигранти извън **Европейското икономическо пространство**

Ако сте бездомен Жилищната администрация на Северна Ирландия (NIHE) трябва да Ви даде съвет и помощ, за да намерите къде да живеете, но в повечето случаи няма да Ви осигури жилище заради ограниченията за достъп до **обществени фондове**. Съвет за имиграционния Ви статут, трябва да потърсите от агенция за съвети. Жилищната администрация (NIHE) може да Ви помогне да си намерите частна квартира или да Ви помогне и да Ви осигури временно настаняване в убежище. Вие също може да се свържете с дежурния социален работник в местната Служба за здравеопазване и социални грижи и да помолите за помощ при намирането или заплащането на жилище. Списък с Главните офиси на Служби (тръстове) за здравеопазване и социални грижи е предоставен в края на тази глава.

Ако сте бездомен трябва винаги да потърсите съвет.

Полезни контакти:

Northern Ireland Housing Executive (NIHE) /Жилищна асоциация на Северна Ирландия/

Head Office, The Housing Centre
2 Adelaide Street, Belfast BT1

Телефон: (028) 9024 0588

Централните офиси на Тръст за здраве и социални грижи (Health and Social Care Trust):

Belfast Health and Social Care Trust / Тръст за здраве и социални грижи/
*Knockbracken Healthcare Park
Saintfield Road, Belfast BT8 8BH
Телефон на Централен офис: (028) 9096 0000
www.belfasttrust.hscni.net*

South Eastern Health and Social Care Trust / Югоизточен тръст за здраве и социални грижи/
*Top Floor, Thompson House Hospital
19/21 Magheralave Road, Lisburn BT28 3BP
Телефон: (028) 9266 9111
www.setrust.hscni.net*

Northern Health and Social Care Trust / Северен тръст за здраве и социални грижи/
*The Cottage, 5 Greenmount Avenue
Ballymena, BT43 6DA
Телефон: 0845 6012333
www.northerntrust.hscni.net/*

Southern Health and Social Care Trust / Южен тръст за здраве и социални грижи/
*Централен офис на Тръста
College of Nursing, Craigavon Area Hospital
68 Lurgan Road, Portadown BT63 5QQ
Телефон: 028 3861 3950
www.southerntrust.hscni.net*

Western Health and Social Care Trust / Западен тръст за здраве и социални грижи/
*Телефон на кантората на Главния Изпълнител, Централен офис (Chief Executive's Office, Trust HQ), Altnagelvin Area Hospital Site
Glenshane Road, Derry / Londonderry BT47 6SB
Телефон: 028 71 345171
www.westerntrust.hscni.net*

Права по трудова заетост

Информацията в този раздел се отнася за всички работници-мигранти в Северна Ирландия и е написана с насоченост към проблемите, с които работниците-мигранти най-често могат да се сблъскат. Информацията по-долу не е сбор от всички закони. Упражняването на много от правата, описани по-долу, може да зависи от постигането на определени условия или да е предмет на определени квалификации. По тази причина не трябва да се позовавате на тази информация изолирано в преследването на всеки иск, който предявявате към Вашия работодател. **Преди предявяване на иск срещу Вашия работодател, винаги трябва да потърсите независим правен съвет.**

Най-общото правило е, че независимо от каква националност сте, с Вас не трябва да се отнасят по-различно, отколкото с другите Ви колеги само защото сте работник-мигрант. Правата за наемане на работа законно се привеждат в сила от специален трудов съд, наречен Работнически трибунал (Industrial Tribunal). Където е възможно Вие трябва да опитате да разрешите проблемите на работното място първо в разговор с Вашия работодател. Може също да говорите с Вашия синдикат с Агенцията за трудови взаимоотношения (Labour Relations Agency), Вашето местно Бюро за съвети на граждани (Citizens Advice Bureau) или други упълномощени органи, които да Ви помогнат да разберете правата си.

Ако Вашият договор се обуславя от правото на друга държава различна от Северна Ирландия, или работата Ви е предимно в чужбина, или пък сте самонаето лице /self-employed/ (упражнявайки свой собствен бизнес), или търгувате за себе си, следващото може да не е задължително приложимо за Вас. Описаните права могат също да зависят от това дали статуса Ви на работник-мигрант Ви позволява да работите законно в Северна Ирландия (ако работите незаконно ще бъде почти невъзможно да искате зачитане на трудовите права; вижте по-нататък въпроса “Да приема ли работа, която предлага плащане на ръка?” в този раздел).

Разликата между работници на постоянен или временен трудов договор

На какъв трудов договор съм аз?

В този раздел терминът ‘работник’ (‘worker’) се използва в контекста на трудовите закони на Обединеното кралство (UK employment law) и не трябва да бъде бъркан с това, как същият термин е използван в други раздели от Справочника във връзка с имиграционните закони на Обединеното кралство (UK immigration law).

За нуждите на трудовите закони на Обединеното кралство, различаването на ‘работник’ и ‘служител’ е много важно. Докато от една страна и двамата имат определени основни права, като напр. минимална ставка, ‘служителите’ имат

някои допълнителни права, особено що се касае кога и по какъв начин трудовите отношения могат да бъдат прекратени.

Често е доста трудно да се установи дали сте работник или служител. Ако имате писмен договор с Вашия работодател, който включва фразата “трудова договор” (‘contract of employment’), най-вероятно Вие сте служител. Това обаче не е единственото задължително условие и Вие пак може да сте служител (‘employee’), ако:

- Вашият работодател изцяло контролира какво правите и определя кога и как да го правите
- Вие трябва да се справяте с работата самостоятелно (обикновено друг не може да върши работата вместо Вас)
- Вашият работодател изисква от Вас да работите точни часове и Ви се плаща за тези часове без значение има ли работа за вършене или не
- Вашият работодател осигурява оборудването и инструментите, които се изискват за Вашата работа
- Вашият работодател плаща данъци и **Национални осигуровки** (**National Insurance**) от Ваше име.

Вие може би сте работник (‘worker’) ако:

- предлага Ви се работа и Ви се плаща само тогава, когато Вашият работодател се нуждае от такава
- Вие решавате кога да работите и можете дори да отказвате предлаганата Ви работа,
- ако желаете можете да намерите заместник, който да върши работата на Ваше място
- Вие си осигурявате собствено оборудване и инструменти
- Вие отговаряте за плащането на дължимите данъци и **социални осигуровки**
- имате писмен договор с Вашия работодател, който включва фразата “договор за услуга” (‘contract for services’).

Дори с помощта на тези списъци пак може да не сте сигурен дали сте работник или служител. Може да не отговаряте на посочените характеристики и в някаква степен двата списъка да са приложими за Вас.

Ако работите за **посредническа агенция за подбор на персонал** (recruitment agency), вижте въпроса “Ако работя за посредническа агенция за подбор на персонал, дали съм работник или служител?” по-долу в този раздел.

Ако все още се колебаете, би трябвало да се посъветвате със синдиката си или с агенция за съвети, като например Вашата Агенцията за трудови взаимоотношения (Labour Relations Agency) или Бюрото за съвети на граждани (Citizens Advice Bureau) по отношение на личните Ви обстоятелства.

Вашите права в Северна Ирландия

Информация, за работници и служители

Основни права

Ако работите в Северна Ирландия Вие обикновено имате следните основни права:

- да Ви се плаща по минималната национална ставка
- да не Ви се правят незаконни удръжки от заплатата
- да получавате подробен фиш за заплата (payslip) всеки път, когато Ви плащат, на който се вижда заработката и какви удръжки са направени, като данъци напр.
- работно време и отпуск в съответствие със законите за работното време
- да не бъдете незаконно дискриминиран
- да станете член на синдикат
- на защита на здравето и безопасността
- права, отнасящи се до бременност
- правото на платен отпуск по болест (Statutory Sick Pay)

Национална минимална ставка

Националната минимална ставка в Обединеното кралство е, както следва:

- Ако сте на 21 или повече години, Вие имате право на £6.08 на час от октомври 2011 г.
- Ако сте на възраст от 18 до 20 години, Вие имате право на £4.98 на час от октомври 2011 г.
- Ако сте на възраст от 16 до 17 години, Вие имате право на £3.68 на час от октомври 2011 г.
- Ако сте чирак под 19 години или сте на или над 19 и това е първата година от Вашето чиракуване, Вие имате право на £2.60 на час от октомври 2011.

Тези ставки обикновено се повишават през октомври всяка година.

Минималната работна заплата за селскостопански работници в Северна Ирландия на възраст 16 и над 16 години, е £6.04 на час за първите 40 седмици кумулативен труд. След като сте изпълнили 40 седмици, заплащането се увеличава до £6.37 на час. Тези ставки обикновено се повишават през април всяка година.

Има някои изключения, когато работодателят може законно да Ви плаща суми по-малки от цифрите, посочени по-горе. Ако имате някакви съмнения, трябва незабавно да потърсите съвет.

Моля забележете, че "бакшишите" ('tips') (допълнителна сума пари, давани от клиенти, за добро обслужване) не могат да бъдат смятани от Вашия работодател като част от заплата Ви.

Удръжки от надниците

Някои суми могат законно да бъдат удръжани от Вашата заплата, например данъци и **Социални осигуровки**. Други удръжки са допустими само ако писмено сте уведомен за тях като част от Вашия договор, или ако предварително сте подписали документ за това. Ако ви е осигурен транспорт преди и след работа и/или имате предоставено жилище от Вашия работодател, договорът може да позволява тези удръжки (съществуват ограничения във връзка с такива удръжки ако заради тях заплатата Ви падне под Националната минимална заплата). Ако имате някакви съмненията относно сумите, които са Ви удръжани от заплатата, трябва да потърсите съвета на специалист.

Прекъсвания за почивка

Повечето пълнолетни работници имат право на почивка от 20 минути, когато работният им ден има продължителност над шест часа (ако сте на възраст под 18 години, Вие имате право на 30-минутна почивка след четири и половина часа работа) .

Като допълнение, на Вас се полагат достатъчно почивки, ако работата Ви има вероятност да застраши здравето и безопасността Ви. Това важи най-вече ако работата Ви е монотонна, например ако работите на конвейрна линия.

Ограничение на часовете на работа

Повечето работници имат правото да не работят повече от 48 часа на седмица (изчислено средно върху период от 17 седмици). Вие може, ако желаете, да дадете писмено съгласие да работите повече от 48 часа. Ако го направите, Вие може да си промените мнението по всяко време и писмено да уведомите Вашия работодател, че желаете да работите под 48 часа. На повечето работници също им се полага едnodневно прекъсване за почивка от 11 непрекъснати часа за всеки 24-часов период, както и непрекъснат седмичен период за почивка от поне 24 часа за всеки седемдневен период.

Ако Вие сте млад работник (на възраст над минималната възраст за напускане на училище, но под 18 години), Вие обикновено не може да работите повече от осем часа на ден и 40 часа на седмица. На Вас Ви се полага ежедневно прекъсване за почивка от 12 непрекъснати часа през всеки 24 часов период, през който сте работили, както и ежеседмична почивка от два дни без работа за всяка седмица. Това не може да бъде усреднено за период над две седмици и затова трябва обикновено да бъдат два последователни дни.

Допълнителна защита за нощна работа

Нощен работник е всеки работник, чието работно време включва най-малко три часа работа през нощта за болшинството от дните, които работи. Нощно време е обикновено периодът между 23.00 и 06.00 часа, въпреки че работодателите и работниците могат да постигнат споразумение за друг различен период. Той трябва да бъде най-малко седем часов и да включва времето от полунощ до 05.00 часа.

Вашите права в Северна Ирландия

Повечето работници, които редовно работят нощно време, не би трябвало да работят повече от осем часа средно за всеки 24-часов период. Ако работата, която работите нощно време е особено рискована или е свързана с тежки физически или психически натоварвания, Вие никога не трябва да работите повече от осем часа за всеки 24-часов период (с някои отделни изключения). На повечето от работниците, които работят нощен труд се полагат и безплатни медицински прегледи на равни интервали.

Не би трябвало да бъдете санкциониран или работодателят Ви да има по-лошо отношение към Вас, поради това, че си отстоявате правата за работно време.

Моля да отбележите, че домашните помощници се изключват от допълнителната защита за нощна работа и 48-часов лимит на работна седмица.

Платен отпуск

Повечето работници би трябвало да получават 5,6 седмици платен отпуск всяка година. Това е договорената работна седмица, умножена по 5,6, така че ако работите пет дни на седмица, би трябвало да получите 28 дни платен отпуск всяка година (28 дни е горната граница на базовото 5,6 седмици, но по договор Вие може да получите повече). В случай че договорът Ви предвижда официални празници (някои от тях се наричат "почивни дни за банките /'bank holidays'/ в Обединеното кралство), тези празници се зачитат при изчисляването на тези 5,6 седмици. Има указания за изчисляване на полагаемия отпуск на електронната страница на NI Direct /Северна Ирландия директно/
www.nidirect.gov.uk/index/employment/employment-terms-and-conditions/time-off-and-holidays.htm

Защита от дискриминация

Не би трябвало към Вас да се отнасят по-зле в сравнение с другите работници, или да бъдете тормозен на расова основа, заради пол, бременност или майчинство, смяна на пола, сексуална ориентация, религия, политически убеждения, увреждания или възраст. Дискриминацията не е задължително очевидна или пряка. Например, ако определено действие има негативен ефект върху по-голям брой хора от една расова група, отколкото върху хората в друга расова група, това може да бъде незаконна дискриминация, освен ако работодателят може да даде добра причина за действията си.

Правото на свобода от дискриминация възниква от момента, когато кандидатствате за работата. Това означава, че ако чувствате, че не Ви се дава работа поради, например пол или раса, или национална принадлежност, Вие може да предприемете действия срещу бъдещия си работодател. Ако мислите, че дискриминацията е това, което е попречило да получите определена работа, Вие трябва да потърсите съвет.

Присъединяване към синдикат

Вие имате право да се присъедините към синдикат и ще бъде незаконно, ако Вашият работодател прояви дискриминация срещу Вас или пострадате, в резултат на такова отношение. Не е нужно да информирате работодателя си за членството си в синдиката.

Проблеми за здравето и безопасността на труда

Вашият работодател е длъжен да Ви осигури безопасна и здравословна работна среда. Той е длъжен да осигури средства за първа помощ, достатъчно евакуационни изходи от сградата, в която работите в случай на пожар, както и защитно облекло (ако се полага такова). Той или тя трябва да са сигурни, че всяка техника, която се използва или с която се влиза в контакт, е безопасна и че сте обучен правилно, на език, който разбирате, за да я използвате. Работодателят трябва да извърши преценка на риска за здравето на бременни работнички и жени в детеродна възраст.

Бременност

На бременните работнички се полага платено майчинство, ако са работили достатъчно дълго и заработват достатъчно (вижте по-долу частта за трудови права). На 'работник на временен трудов договор' не се полага отпуск по майчинство, така че те нямат автоматичното право да се върнат на работа след раждането. По-лошо отношение към работничка заради бременността ѝ е незаконно и може да се нарече сексуална дискриминация.

Отпуск по болест, платен от държавата

Ако отсъствате от работа повече от четири дни, защото сте болни, и изработвате повече от £102 на седмица, на Вас най-вероятно Ви се полага държавен платен отпуск по болест в размер на £81.60 на седмица за период до 28 седмици. Това се отнася за временни и обикновени работници на постоянен трудов договор (temporary and casual employees) както и за тези, които работят почасово (part-time). Тези цифри обикновено се увеличават през април всяка година.

Информация само за служители

Допълнителни права

Като служител Вие имате някои допълнителни права от тези на работниците на временен трудов договор. След като сте започнали работа, на Вас Ви се полагат по всяко време:

- до 52 седмици отпуск по майчинство (дори ако сте била бременна при започване на работа). Служителят има право да се върне на работа след изтичането на периода на отпуск
- да вземете отпуск по спешни семейни причини (това не се заплаща)
- време от работа за медицински консултации, ако сте бременна
- защита срещу уволнение (dismissal) поради бременност или участие в синдикатно мероприятие
- да бъдете придружаван от синдикатен представител или колега от работата в случай на дисциплинарно изслушване или изслушване след оплакване
- същото заплащане като това на колегите от противния пол за извършване на подобна работа.

Вашите права в Северна Ирландия

Ще получавате платен отпуск от работа за определен период, ако отсъствате от работа по някоя от следните причини:

- да изпълнявате задължения в качеството си на синдикатен деец или на представител от Безопасност на труда
- да търсите работа, ако Ви предстои съкращение (redundancy)
- да получавате консултации преди раждане (ante-natal care).
- или ако сте изключена от работа по време на бремеността Ви поради рискове за Вашето здраве и безопасност и не може да бъде намерена подходяща алтернативна работа

Имате право на отпуск от работа (обикновено неплатен) поради следните обстоятелства:

- при участие в синдикално мероприятие
- гледане на децата Ви (ако сте работили за работодателя си една година, ще имате право на максимум 13 седмици неплатен отпуск по майчинство/бащинство преди детето Ви да навърши пет години, или в течение на пет години от осиновяването на дете), ако детето Ви има увреждания, Вие ще имате правото да вземете до 18 седмици неплатен отпуск по майчинство/бащинство докато то навърши 18 години.
- да договаряте различни въпроси, ако се налага да се справяте с неочаквани спешни случаи с членове на семейството Ви, като болест или травма. Това не се ограничава само до Вашите деца; то включва брачен партньор и/или родители, както и всеки един, който обикновено разчита на Вашите грижи, независимо от това дали живее в Северна Ирландия или не. Моля имайте предвид, че трябва да съобщите причината за Вашето отсъствие на работодателя си (и колко дълго предполагате, че ще отсъствате) колкото е възможно по-бързо. Не можете да си вземете продължителен отпуск, за да се грижите за себе си.

След един месец работа Вие имате право на:

- една седмица платено предизвестие за уволнение, с изключение на случаите на "непристойно поведение" (gross misconduct); след 2-та година това се увеличава с една седмица за всяка една навършена година заетост до максимум 12 седмици и
- заплата, ако сте отстранен по медицински причини.

След два месеца работа имате право на:

- писмена формулировка на условията, при които сте нает на работа, включващо размера на Вашата заплата, часове на работа, отпуск и др. Важно е да получите тази формулировка, защото то може да бъде използвано в съда, ако възникне проблем.

След като сте работили шест месеца, ако плащате **Социални осигуровки** и терминът Ви е поне след 15 седмици, може би ще Ви се полага платено майчинство за първите 39 седмици от отпуска по майчинство. Счита се за правило, че ако сте била бременна при започване на работа, малко е вероятно да получите платен отпуск по майчинство. Вие може би ще имате право на две

седмици платен отпуск по бащинство, както и за отпуск за осиновяване и заплата, зависеща от трудовия стаж и средна заплата. Ако майката на детето има право на майчинство и се върне на работа без да е взела пълните 52 седмици отпуск по майчинство, бащата може да има правото да вземе допълнителна отпуска по бащинство.

След като сте работили година, ако Вашият договор е бил прекратен без основателна причина или без да е била спазена правилната процедура, Вие можете да се оплачете от “несправедливо (конструктивно) уволнение” (‘unfair dismissal’). Ако мислите, че това се е случило с Вас, Вие незабавно трябва да се обърнете към местния представител на Вашия синдикат, Агенцията за работни отношения (Labour Relations Agency) или към Бюрото за съвети за гражданите (Citizens Advice Bureau). Поискайте съвет относно уволнения и дисциплинарни процедури и сроковете ограничения за подаването на законно оплакване.

Ако сте работили една година и Вашият работодател сериозно нарушава договора Ви или се отнася с Вас по неприемлив начин и Вие напуснете по тази причина, Вие може също да предявите претенция за несправедливо уволнение. Много е важно да получите съвет преди да напуснете.

След като сте работили две години, Вие имате право да поискате “компенсация поради съкращаване” (redundancy pay), ако работата Ви е прекратена, защото позицията повече не е необходима и никой друг не е бил назначен да работи същата работа. Сумата на компенсация поради съкращаване, която ще получите ще зависи от Вашата възраст, заплата и трудов стаж.

Почасова работа или работа на временен договор (fixed-term contract)

Като служител на почасова работа Вие имате правото на не по-лошо отношение, освен ако Вашият работодател има основателна причина, която би оправдала подобно отношение. По същия начин Вие имате право да не се отнасят с Вас по по-неблагоприятен начин, защото сте назначен на временен договор, освен ако това бъде показано като оправдано отношение.

Обща информация за работници и служители

Какво ще трябва да направя ако трудовият ми договор не е на език, който разбирам?

Никой не очаква от Вас да подпишете договор, написан на език, който не разбирате. Ако вече сте го направили, Вие незабавно трябва да потърсите правен съвет и превод.

Трябва ли да приема работа, която предлага плащане на ръка (cash in hand)?

‘Плащане на ръка’ (cash in hand) има тогава, когато работодателят Ви предлага работа без заплащане на данъци върху доходите Ви. Законът не разрешава това. От Вас не се очаква да приемете работа, която предлага плащане на ръка. Ако Вашият работодател нарушава този закон, много е вероятно той или тя да нарушава други трудови закони, отнасящи се до защитата на Вашите права.

Вашите права в Северна Ирландия

Ако работите за плащане на ръка, Вие работите незаконно. (Вие също работите незаконно, ако имигрантският Ви статут не позволява работа в страната.)

Ако работите нелегално:

- ще бъде почти невъзможно да изисквате спазването на което и да е от законните Ви права (с изключение на това да не бъдете жертва на дискриминация),
- може да не Ви се полагат **социални помощи**, ако останете без работа в някой момент в бъдещето,
- това може да повлияе на правото Ви да останете в Северна Ирландия, особено ако например сте тук по **Точковата система**.

Вие винаги трябва да пазите фишовете си за заплата и Вашата форма 'P60'. P60 е документ, който Вие ще получавате всяка година през април от **Служба по приходи и митници на Нейно Величество** (**Her Majesty's Revenue and Customs**), който съдържа подробности за данъците и **Социални осигуровки**, които сте платили през предходната година. Ако не сте получили форма P60, трябва да поискате документа от Вашия работодател.

Разрешено ли е на моят работодател да пази паспорта ми или други документи, когато започвам работа?

Не, Вашият нов работодател няма право да задържа паспорта Ви, както и други документи за идентификация, като например личната Ви карта. Той или тя може да запази фотокопии на тях.

Какво е **агенция за подбор на персонал (recruitment agency)?**

Агенцията за подбор на персонал е търговско дружество, което набира хора за попълване на определени работни места или намира работа на безработни (хора без работа). Ако търсите работа в Северна Ирландия или искате да смените работата си, Вие може да се регистрирате в посредническа агенция, която ще Ви търси работа, съответваща на Вашите професионални способности.

Ако аз работя чрез **посредническа агенция за подбор на персонал, работник ли съм или служител?**

Обикновено, ако Вие сте предложен на работодател от агенция, Вие най-вероятно сте 'работник'. Ако писмен договор или условия на работа Ви описват като работник, то това е много трудно да се оспори, но дали сте работник или служител зависи от индивидуалните обстоятелства при всеки един случай.

Законите в тази област са обект на промяна. По тази причина, ако Вие не сте сигурен трябва да потърсите допълнителен съвет.

Допълнителна защита за някои работници, наети от агенции

От декември 2011 година, работник от агенция, който работи за наемач работодател за повече от 12 седмици ще има правото на същите основни условия на работа и трудова заетост като постоянните служители на този работодател. Това включва заплащане, часове на работа (включително извънредно работно време), нощен труд, почивно време, почивки по време на работа, годишни отпуски, платено време за консултации по време на бременност и защита на бременни работнички при освобождаване от работа под претекс здраве и безопасност на труда. Работници от агенции, ще имат право на същия достъп до същите удобства и информация за свободни работни места, като служителите на постоянен договор, от първия ден на назначението им.

Агенцията ще поиска ли пари за намиране на работа?

Работодателите плащат на агенциите и по тази причина в повечето случаи няма да се иска да плащате за намиране на работа, или за преминаване от временна на постоянна работа. (Исключение са определени професии в развлекателния бизнес, например актьори.)

Мога ли да се регистрирам в повече от една агенция?

Да, можете да се регистрирате в толкова агенции, колкото поискате.

Може ли агенцията да ограничи правото ми да работя за работодателя, който първоначално са намерили за мен?

В момента, в който договорът с **посредническа агенция за работа** изтече, или дадете предизвестие в уговорения срок за прекъсване на договора, нищо не може да Ви спре да работите директно за работодателя.

Има ли нещо друго, което трябва да знам относно работа чрез **посредническа агенция за подбор на персонал?**

**Посредническата агенция за подбор на персонал*:*

- не може да настоява да купувате друг продукт или услуга от тях (като написване на резюме /CV/ или защитно оборудване)
- не може да бави плащането към Вас само, защото не е получила плащането от организацията, за която работите, и ако това се случи трябва да потърсите съвет
- трябва да Ви даде писмена формулировка на работните условия преди да сте започнали работа, без значение дали е временна или постоянна
- трябва писмено да потвърди всяка споразумяна промяна в тези условия в срок от пет работни дни,
- ако агенцията Ви е намерила временна работа, писменото съглашение трябва да включва:
 - дали сте работник на постоянен или временен трудов договор към агенцията (Ви е обикновено ще сте 'работник на временен трудов договор', ако изпълнявате временна работа)
 - фактът, че работата Ви ще се заплаща

Вашите права в Северна Ирландия

- в какъв срок трябва да дадете предварително предупреждение или се полага да получите, за да бъде прекратено трудовото отношение
- минималната ставка и колко често ще Ви се плаща, например седмично, месечно;
- продължителността на годишния отпуск, който Ви се полага.

Какво трябва да направя, за да се оплача от *посредническата агенция за подбор на персонал* (recruitment agency)?

Вие трябва да се обърнете към Инспектората на агенции по заетостта за работа и обучение (Employment and Learning's Employment Agency Inspectorate), който отговаря за изпълнението на наредбите, регулиращи поведението на посредническите агенции за работа в Северна Ирландия. Вижте списъка "Полезни контакти" в края на тази глава за повече подробности.

Как да използвам моите права, ако чувствам че моят работодател не изпълнява отговорностите си пред закона?

Ако чувствате, че Вашият работодател не изпълнява отговорностите си по отношение на Вас, най-добрият начин за действие е да се обърнете за консултация към Вашия синдикат или агенция за съвети. Ако не членувате в синдикат, попитайте някой колега как да станете член, в противен случай трябва да се обърнете към някоя от агенциите, изброени в края на тази глава.

Трябва ли да започна съдебно производство срещу моя работодател?

Ако имате проблем или сте обиден, може би ще желаете да разговаряте обикновено първо с работодателя си. Ако не успеете по този начин, вие трябва да изложите оплакването си в писмена форма и тогава да поискате среща с него/нея, за да дискутирате проблема. Ако все още не сте удовлетворен, вие трябва да направите оплакване. Ако тези стъпки не решат проблема, тогава вие трябва да отнесете случая до Работнически трибунал (Industrial Tribunal).

Ако сте служител вие **трябва да** спазвате указанията, дадени в Кодекса на Агенцията за трудови взаимоотношения (Labour Relations Agency Code) за дисциплинарни процедури и процедури по оплакване (по-долу можете да видите полезни контакти). Ако не го направите всяка компенсация, която получите може да бъде намалена с до 50%. Агенцията за трудови взаимоотношения също предоставя посреднически услуги и услуги за помиряване, които могат да помогнат на Вас и Вашия работодател да се опитате да решите спора преди да се стигне до съдебни действия или преди случаят да стигне до съдебно заседание в Трибунала.

Какво представлява Работническият трибунал (Industrial Tribunal)?

Работническите трибунали са сбор от съдилища, които се занимават само с трудово-правни спорове. "Справедливият работнически съд" (The Fair Employment Tribunal) се занимава с иски за религиозна или политическа дискриминация. Понякога на заседанията не присъстват адвокати. Вие можете сами да се представлявате пред Работническият трибунал (Industrial Tribunal).

Въпреки това, съветът е винаги да се обръщате към Вашия синдикат или поне да получите някакъв съвет, за това как да процедурите.

Има ли някакви ограничения в сроковете, в които трябва да се оплача в Работнически трибунал (Industrial Tribunal)?

Много е важно да запомните, че повечето оплаквания от трудово-правно естество трябва да бъдат заведени в Трибунала, в рамките на три месеца от случката, довела да това оплакване. Ограничението за подаване на иск за заплащане при съкращение от работодател, е обикновено шест месеца.

Полезни контакти:

Labour Relations Agency (LRA) /Агенция за трудови взаимоотношения (АТВ)

АТВ е независим орган, отговарящ за подобряване трудовите взаимоотношения в Северна Ирландия. Той предоставя съвети, обучение и медиация, и други услуги. Неговата уебстраница е www.lra.org.uk. АТВ Кодексът на практика за дисциплинарни процедури и процедури по оплакване може да бъде намерен в интернет. Съвет може да се получи на телефон: (028) 9032 1442. Когато позвъните, поискайте да Ви свържат с "Отдел справки" /'Enquiry Point'/.

Department for Employment and Learning (DEL) /Отдел за работа и обучение/

Това е отдел на правителството, който отговаря за трудовото законодателство на Северна Ирландия. Неговата уебстраница е: www.delni.gov.uk.

Можете също така да посетите местното Бюро по труда (Jobcentre), където по Ваша молба може да Ви бъде осигурен преводач.

Инспекторат на агенции по заетостта (агенции за подбор на персонал) *Employment Agency Inspectorate (EAI)

*Инспекторатът на агенции по заетостта отговаря за налагане на наредбите, които регулират агенциите за подбор на персонал в Северна Ирландия. Ако имате притеснения за поведението на Вашата *агенция за подбор на персонал* или искате да подадете оплакване, може да се обадите на линията за помощ на Инспектората (тел: 028 9025 7554) или да посетите електронната страница, за да свалите формуляр за оплакване www.delni.gov.uk/eai*

Department for Business, Innovation and Skills (BIS) /Отдел за бизнес, иновации и умения /

Това е отдел на правителството, който отговаря за трудовото законодателство на Англия, Шотландия и Уелс. Неговата уебстраница е: www.bis.gov.uk. Информацията от уебстраницата на BIS е приложена за

Вашите права в Северна Ирландия

Англия, Шотландия и Уелс, но повечето от нея важи и за работниците в Северна Ирландия.

Gangmasters Licensing Authority (GLA) /Орган за лицензиране на агенции за наемане на работници/

Органът за лицензиране на организатори на групировки (GLA) беше създаден за обуздаване експлоатацията на работници в селскостопанската, градинарската и горската индустрия, събирането на черупкови морски животни (shellfish gathering), както и свързаните с тях преработвателна и пакетиращи индустрии. Техният телефонен номер е: 0845 602 5020, а уебстраницата им е: www.gla.gov.uk с информация на латвийски, литовски, полски, португалски, словашки и др. езици.

Equality Commission for Northern Ireland /Комисията по равнопоставеност за Северна Ирландия/

Комисията по равнопоставеност е орган, отговарящ за предотвратяване на дискриминацията и прокламиращ равни условия на труд. Тя покрива различни области на дискриминация, в т.ч. пол, раса, инвалидност, сексуална ориентация, семеен статус, религиозни и политически убеждения. Нейната уебстраница е: www.equalityni.org и с нея може да се свържете по телефона като позвъните на: (028) 9050 0600.

Health and Safety Executive for Northern Ireland /Администрация по безопасност на труда за Северна Ирландия/

Ако имате питане относно здравето и безопасността на Вашето работно място, може да се обадите на Администрацията по здравето и безопасността за Северна Ирландия на телефон: 0800 0320 121 или да отидете на уебстраница: www.hse.ni.gov.uk. Администрацията по здравето и безопасността за Северна Ирландия изготвя листовки на различни езици, които могат да се набавят чрез посочения по-горе телефонен номер.

National Minimum Wage Helpline /Гореща телефонна линия за права на заплащане и работа/

Ако мислите, че получавате или може би получавате по-малко от законовата минимална заплата, Вие трябва да се обадите на Горещата телефонна линия за права на заплащане и работа, тел: 0800 917 2368 или да посетите електронния адрес:
<http://payandworkrightscampaign.direct.gov.uk/index.html>

Минимална заплата в селското стопанство /Agricultural Minimum Wage/

Ако имате запитване, моля свържете се с Отдела за селскостопанско и селско развитие (Department of Agriculture and Rural Development)
<http://www.dardni.gov.uk/index/fisheries-farming-and-food/enforcement-awb.htm>
тел: 02890 524 872

Trade unions /Синдикални организации /

Има различни синдикати, към които може би бихте желали да се присъедините. Те са организации с единствената цел да защитават правата

на работниците. Полезна директория за синдикати в Северна Ирландия може да се намери на уебстраница: www.4ni.co.uk/listing.asp?cat=878

Можете също да научите за различни синдикати питайки колеги, или като посетите уебстраницата на Committee of the Irish Congress of Trade Unions /Ирландския конгрес на професионалните съюзи на Северна Ирландия/ (ICTU) на: www.ictuni.org или на телефон: (028) 9024 7940. Конгресът (ICTU) е групировка с надзорна функция, състояща се от различни синдикати. Уебстраницата на Конгреса предлага връзки (links) с отделните синдикати, които работят за служители в определени типове работни индустрии (например "TSSA", който е синдикат за хора, работещи в транспортната индустрия).

Здравеопазване

Какво представлява общественото здравеопазване в Северна Ирландия?

В Северна Ирландия съществува система на безплатно обществено здравеопазване (в повечето случаи), предоставяно от „Службите за здравни и социални грижи“ /Health and Social Care services/, които се издържат от общото данъчно облагане. За Северна Ирландия то е еквивалентът на National Health Service /“Националната здравна служба (NHS)”, която съществува в Англия, Шотландия и Уелс. Има и частно здравеопазване, но услугите на общественото здравеопазване се използват от по-голямата част от населението.

„Службите за здравни и социални грижи“ (Health and Social Care services) често биват бъркани с **Агенцията за социално осигуряване** (**Social Security Agency**); агенция, която се занимава с молби за **Национален осигурителен номер** и **Социални помощи и осигуровки**. Службите за здравни и социални грижи са група от правителствени агенции, които са напълно отделни от органите за социално осигуряване и действат по различни законови правила.

На какви видове лечение имам право?

- **Спешна и неотложна медицинска помощ** – спешна и неотложна медицинска помощ се предоставя безплатно за всички, независимо от гражданството и имигрантския им статут. **ВСИЧКИ УСЛУГИ В БОЛНИЧНИТЕ ОТДЕЛЕНИЯ ЗА БЪРЗА И НЕОТЛОЖНА ПОМОЩ СА БЕЗПЛАТНИ.** Това се отнася до всички здравни услуги във всички отделения за бърза помощ (Accident and Emergency Department) или техния еквивалент в местната болница.
- **Рутинна терапия (не спешна помощ)** – рутинната терапия се предоставя безплатно за живеещите в Северна Ирландия. Някои от посещаващите страната (туристи, роднини и др.) може да бъдат накарани да заплатят за някоя рутинна терапия (виж по-долу “На каква медицинска помощ имат право посещаващите страната?”).
- За да имате пълен достъп до безплатно лечение е необходимо да живеете в Северна Ирландия. Да живеете в страната означава да сте “обичайно пребиваващ” (‘ordinarily resident’) и включва всички лица, търсещи убежище, бежанци, работници-мигранти, членове на семействата на лицата с право за пребиваване, повечето студенти (с изключение на тези с кратък курс на обучение) и други лица, които са се установили в Обединеното кралство. Ако Вие сте работник-мигрант от Европейския съюз, **Европейското икономическо пространство** или *работите* в Северна Ирландия с някое от видовете **разрешение за работа** (**work permit**), или по **Точковата система**, Вие имате право на безплатна рутинна терапия.
- **Стоматолози, оптика и лекарствени средства** – ако имате право на безплатно лечение, това включва услугите на общопрактикуващ лекар (Личен лекар)/General Practitioner /GP/ или семеен лекар /family doctor/) и на всички болнични обществени услуги (community services). За някои

услуги обикновено трябва да се заплаща. Услугите, за които обикновено се плаща, са:

- стоматолози
- услугите в оптиките

При определени условия някои хора не трябва да плащат, защото:

- са на възраст – под 16 години, на възраст 16, 17 или 18 години, ако посещават училище/колеж; хора на възраст над 60;
- бременност – ако сте бременна или сте родили през последната година;
- заболяване – ако имате специален сертификат (exemption certificate) за дадено заболяване;
- доходи – ако Вие или Вашият брачен партньор получавате определени **социални помощи**.

Ако не сте сигурни за правата си, потърсете съвет.

Когато търсите стоматолог, Вие трябва да проверите дали е частен или е от стоматолозите от системата на NHS, на когото трябва да заплатите стандартна такса.

Дали здравното обслужване е различно за хората от **Присъединените страни (граждани на страните от групи **A8** и **A2**)?**

Не, правото на медицинско обслужване за хората от **Присъединените държави** (граждани на страните от групи **A8** и **A2**) / **Accession States** (A8 and A2 nationals)/ са абсолютно същите както за хората от другите страни на Европейския съюз.

Ограниченията на правата на работниците-мигранти от Присъединените държави се отнасят до определени **социални помощи** и нямат нищо общо със службите за здравни и социални грижи.

Дали здравното обслужване е различно за хората от държавите извън **Европейското икономическо пространство?**

Лицата извън **Европейското икономическо пространство** (ЕИП), които живеят в Северна Ирландия имат същите права на безплатно медицинско обслужване, както жителите на ЕИП. Въпреки това има различия за посетители от държави извън ЕИП /non-EEA visitors/ (виж по-долу). Службите за здравни и социални грижи не са държавни парични фондове. Ако в паспорта си имате печат 'no recourse to **public funds**' ("без достъп до **Обществени парични фондове**"), горното не е валидно, тъй като това се отнася само за специфични **социални помощи**.

Вашите права в Северна Ирландия

На какво здравно обслужване имат право гостуващите в страната (visitors)?

Спешната и неотложна медицинска помощ е напълно безплатна. По отношение на рутинното лечение, посетителите, независимо дали са от страна на ЕИП или от страна, с която има реципрочно споразумение, не би трябвало да плащат за лечение, когато възникне нужда от такова по време на тяхното посещение (включително за съществуващо заболяване, което се е влошило).

Гостуващи от ЕИП (EEA visitors) могат да носят Европейска здравна застрахователна карта /European Health Insurance Card (EHIC)/, която заменя форма E111. Страните с реципрочно споразумение са:

Ангила, Армения, Австралия, Азербайджан, Барбадос, Беларус, Босна, Вирджинските острови, Англо-норманските острови, Хърватска, Фолкландските Острови, Малдивите, Грузия, Гибралтар, Унгария, Остров Ман, Казахстан, Киргизстан, Македония, Молдова, Монсерат, Нова Зеландия, Русия, остров Света Елена, Таджикистан, Търкс и Кайкос острови, Туркменистан, Украйна, Узбекистан, Сърбия и Черна Гора.

Ако гражданин на *ЕИП* пътува специално до Обединеното кралство за безплатно медицинско лечение, той или тя трябва да има направление от лекар от неговата или нейната страна, както и да са попълнили форма E112. Има също така друга форма E128 за "изпратени в чужбина работници" (posted workers) и студентите на краткосрочно обучение (temporary students), която дава право на безплатно лечение.

Ако познавате някой гостуващ, който ще трябва да плати, а той не е в състояние, може би има други специфични изключения в закона, на които да може да се основа за да не плаща и Вие трябва да потърсите съвет.

Ако познавате някого, който идва да Ви посети в Северна Ирландия, приятел или член на семейството Ви (и те не са от една от горепосочените държави от *ЕИП* или държави с реципрочно споразумение), за тях е важно да имат медицинска застраховка.

Как да се регистрирам за здравно обслужване?

Вие трябва да се регистрирате при общопрактикуващ лекар (т.нар. личен лекар, семеен лекар), за да ползвате услугите на здравеопазването (с изключение на спешната помощ). По-добре е да се регистрирате в кабинет на общопрактикуващ лекар /GP's Practice/ (наричани Здравен център /Health Centre/), Лекарски кабинет /Doctor's surgery/ или Медицински център /Medical Centre/, и др.), отколкото при частен личен лекар.

Когато за първи път се регистрирате в кабинет на общопрактикуващ лекар, Вие трябва да попълните формуляр 'HS22X'. Такъв формуляр може да вземете от всеки лекарски кабинет или от Организацията за бизнес услуги (Business services organisation /BSO/), обществена здравна агенция, която се занимава с личните лекари.

Организацията за бизнес услуги /Business services organisation (BSO)/ има онлайн формуляр на английски, португалски, полски, латвийски, чешки, литовски, руски, словашки, ирландски, български, румънски, китайски и други езици на уебстраница:

<http://www.hscbusiness.hscni.net/services/Family%20Practitioner%20Services/Entitlement%20to%20NHS%20services%20and%20first%20time%20registration%20with%20a%20GP%20in%20the%20United%20Kingdom/index.html>

Един път одобрен от личния лекар, той или тя трябва да подпише формуляр HS22X и да го изпрати до Организацията за бизнес услуги. След това ще получите медицинска карта (medical card) за Северна Ирландия. Можете да използвате тази карта, за да се регистрирате при стоматолог или да се регистрирате при друг личен лекар, ако се преместите в друг район.

Може да получите списък на личните лекари от Организацията за бизнес услуги или от Вашето местно Бюро за съвети за граждани.

Много е важно да се регистрирате при личен лекар, тъй като личният лекар е човекът, който ще Ви уреди първия контакт с други здравни и социалните служби. Можете да си изберете да се регистрирате при мъж или жена лекар, според Вашето желание.

Какво мога да направя ако не мога да се регистрирам или бъда изваден от списъка на личния лекар?

Ако в кабинет на личен лекар Ви кажат, че не могат да Ви регистрират, най-добре е да потърсите съвет. Ако в някой кабинет на личен лекар Ви кажат, че списъкът е запълнен и не приемат повече пациенти, Вие можете да проверите дали това е вярно като се обадите на Организацията за бизнес услуги и попитате дали това е така.

Ако Ви е отказано място по причина на запълнен списък на личния лекар или по друга причина, кабинетът на личния лекар трябва да Ви съобщи писмено в 14-дневен срок причината за отказ на място. Могат да Ви откажат само въз основа на "разумно основание" ('reasonable grounds'). Разумно основание може да бъде например ако домът Ви не е в района. Не е убедително основание да получите отказ, защото сте мигрант(migrant) или принадлежите на етническо малцинство, или поради Вашата възраст, религия, пол, социална класа, семейно положение, политически възгледи, сексуална ориентация, външен вид, инвалидност, заболяване, или защото имате деца или лице, за което се грижите. Ако смятате, че сте получили отказ по някоя от изброените причини, Вие трябва да потърсите съвет.

Ако не можете да намерите Кабинет на личен лекар, който да Ви поеме, можете да изпратите своята форма образец HS22X до Организацията за бизнес услуги и те ще Ви пренасочат.

Вашите права в Северна Ирландия

За колко дълго мога да бъда регистриран?

Когато се регистрирате, Вие ще бъдете попитан колко дълго планирате да останете в Северна Ирландия. Ако сте тук за кратък срок и имате билет за връщане, Вие можете да посочите датата. В противен случай е по-добре да не правите предположения за престоя си в Северна Ирландия, тъй като това може да се окаже причина да бъдете изваден от листа на посочената дата, без да бъдете предварително уведомен. Най-добре е да кажете, че планирате да живеете тук постоянно или до момента, в който ще ги уведомите, че напускате страната. Ако впоследствие решите да напуснете окончателно страната, тогава Вие трябва да кажете на Вашия личен лекар, че можете да бъдете изваден от списъка му/й.

Каква спешна помощ предоставя личният лекар?

Всички Кабинети на общопрактикуващи лекари предоставят услугите си при спешни случаи или когато има неотложна нужда, дори тогава, когато не сте регистрирани в тях. Кабинетите на личните лекари имат телефонен номер за спешни случаи извън работното им време, който можете да получите от кабинета на Вашия личен лекар.

В случай на сериозна злополука или при нужда от спешна лекарска намеса, Вие би трябвало да отидете до отделението за Бърза помощ (Accident and Emergency Department /A&E/) към болницата. Всички отделения за Бърза помощ са безплатни за всекиго. Ако се нуждаете от линейка, обадете се на телефон 999 или 112 (на английски).

Какви други здравни услуги има?

Съществува списък от услуги, до които можете да имате директен достъп.

За съвет за предпазване от бременност може да се обърнете към Вашия личен лекар или към клиниката за Семейно планиране. Данни за клиниките във Вашия район можете да получите от линия за помощ на Асоциацията за семейно планиране /Family Planning Association / (на английски), телефон: 0845 122 8687, или на друг език като се обадите на тел. 0845 122 8690 и кажете какъв език говорите. Службите за Семейно планиране са безплатни и строго конфиденциални (поверителни).

Ако имате инфекция, предавана по полов път (Sexually Transmitted Infection /STI/), можете да потърсите Вашия личен лекар или може да отидете до едно от четирите безплатни обществени болнични заведения (известни като УГИ клиники за урогенитални инфекции /GUM [Genito Urinary Medicine] clinics/), където можете да се прегледате безплатно и при пълна дискретност. Тези клиники се намират в четири от главните болници:

- Royal Victoria Hospital, Белфаст, телефон (028) 9063 4050
- Altnagelvin Hospital, Дери/Лондондери, телефон (028) 7161 1269
- Coleraine Hospital, Колерейн, телефон (028) 7034 6028

- Daisy Hill Hospital, Нюри, телефон (028) 3083 5050

Обаждането на тези телефони е само на английски.

Предоставят ли се преводачески услуги в здравеопазването?

Всички служби за здравни и социални грижи имат достъп до преводачи, които са квалифицирани специалисти. Преводачите се предоставят безплатно и спазват строга конфиденциалност. За предварително уговорени часове се осигурява преводач да присъства лично. Ако се обаждате без запазен час или по спешност, много от организациите за здравни и социални грижи използват телефонни преводачески услуги. Вие имате право на преводач при ползването на здравни услуги. Ако не Ви е бил предложен преводач, поискайте такъв. Ако Ви бъде отказан, потърсете съвет.

Ако нямате право на безплатно лечение в категориите описани по-горе в този раздел и не сте в състояние да плащате, може би има други специфични изключения, на които да разчитате. Вие трябва да потърсите съвет.

Полезни контакти:

***Business services organisation (BSO) /Организация за бизнес услуги/
2 Franklin Street, Belfast BT2 8DQ
Телефон: (028) 9053 5521 (Мениджър на Службата за регистрация и скрийнинг)
Уебстраница: www.hscbusiness.hscni.net***

Човешки права и равенство

Какво представлява Законът за човешките права (the Human Rights Act)?

The Human Rights Act 1998 /Законът за човешките права от 1998 г./ внесе в британското законодателство много права, защитени от European Convention on Human Rights /Европейската конвенция за правата на човека/. Законът за човешките права от 1998 г. се прилага за всички физически лица в Обединеното кралство, независимо от това дали са британски граждани. Това е така, защото член 1 от Конвенцията гласи, че:

‘Страните договарящи се на високо равнище (The High Contracting Parties) трябва да осигурят за всеки, в рамките на тяхната юрисдикция, правата и свободите, определени в Раздел I от тази Конвенция.’

Присъствието на Закона за човешките права от 1998 г. в Обединеното кралство означава, че ако усетите, че правата Ви по силата на този Закон са били нарушени, можете да потърсите защитата им чрез съдилищата на Обединеното кралство.

Какви са правата ми по силата на този Закон?

По силата на Закона за човешките права от 1998 г., докато се намирате в Обединеното кралство Вие имате следните права:

- правото на живот на всеки трябва да бъде защитено от закона
- никой не трябва да бъде подложен на изтезания или на нехуманно и унижително отношение, или наказание
- никой не може да бъде държан в робство или подчинение и да се изисква да изпълнява насилствена или принудителна работа
- всеки има правото на свобода и защита на личността
- всеки има право на справедливо и публично изслушване в рамките на разумен срок от независим и безпристрастен съд, създаден от закона
- никой не може да бъде предмет на санкции или закон с обратна сила (назад във времето)
- всеки има правото на зачитане на личния му и семеен живот, дома и кореспонденцията му
- всеки има право на свобода на мисълта, съвестта и религията
- всеки има право на свобода на словото
- всеки има право на свобода на мирни събрания и на свободата да общува с други хора, в това число и правото да създава и участва в синдикати за защита на интересите си

- мъжете и жените на възраст за женене имат право да встъпват в брак и да създадат семейство съгласно националните закони, уреждащи упражняването на това право
- ползването на права и свободи, изложени в Европейската конвенция, ще бъдат защитавани без всякаква дискриминация на основания на пол, раса, цвят на кожата, език, религия, политически и други убеждения, национални или социални корени (national or social origin), принадлежност към национално малцинство (association with a national minority), статут на собственост, раждане или друго (property, birth or other status)
- нищо в Европейската конвенция не може да се тълкува като намек, че дава право на която и да е държава, група от хора или човек да извършва каквото и да е действие или постъпка, имащо за цел унищожаването на което и да е от правата и свободите, изложени тук, или ограничаването им до ниво, по-високо от това което позволява тази Конвенция.
- ограниченията разрешени по силата на Европейската конвенция за гореспоменатите права и свободи не може да бъде прилагана за каквито и да е цели, различни от тези, за които те са предписани
- всеки има право спокойно (мирно) да се наслаждава на своите вещи
- на никого не може да бъде отказано правото на образование
- ще бъдат организирани свободни избори в рамките на разумни интервали от време с тайно гласуване, при условия, които гарантират свободното изразяване на мнението на хората в избора на законодателните органи; и
- смъртното наказание ще бъде премахнато.

Има ли ограничения върху тези права?

Някои от изброените по-горе права могат да бъдат ограничени за целите на контрола на имиграцията, но като цяло може да се каже, че те са приложими за Вас в някаква форма, независимо от имиграционния Ви статут.

Какво да направя, ако смятам, че правата ми се нарушават?

Ако някои от правата, гарантирани от Европейската конвенция, са нарушени от държавен орган, можете да се обърнете към съда за помощ, която да включва и обезщетение. Можете също да разчитате на правата, изложени в конвенцията в хода на всяко друго правно действие; например при решаването на случаи от семейното право в съда трябва да се спазват човешките права на всички ангажирани по делото.

Както вече беше споменато, имате право да не бъдете дискриминирани по множество основания, включително раса, пол и сексуална ориентация, по отношение на трудовата Ви заетост и търсенето на работа. Такава защита се прилага и по отношение на това, което се нарича "стоки, услуги и

Вашите права в Северна Ирландия

съоръжения" ('goods, facilities and services). Тя защитава частни компании, като барове и агенции за недвижими имоти, както и обществените услуги.

Правото по отношение на човешките права и дискриминацията е доста сложно и ако вярвате, че сте били подложени на дискриминация, най-добре е да се посъветвате с адвокат или с агенция за съвети.

Полезен контакт:

Northern Ireland Human Rights Commission / Комисията по правата на човека за Северна Ирландия/

Temple Court, 39 North Street Belfast BT1 1NA Телефон: (028) 9024 3987

Email: information@nihrc.org

Уебстраница: www.nihrc.org

Граждански свободи

Какво представлява полицейската служба в Северна Ирландия?

Организацията, която отговаря за работата на полицията в Северна Ирландия, се нарича Police Service of Northern Ireland /Полицейска служба на Северна Ирландия (PSNI)/. Жените, и мъжете полицейски служители носят тъмнозелени униформи, с бели ризи със зелени кепета и всички служители обикновено са въоръжени.

Как мога да се обадя в полицията?

- За спешни случаи обадете се на телефон 999 или 112.
- За други случаи се обадете на телефон 0845 600 8000.

Спрян сте от полицейски служител

Ако бъдете спрян от полицейски служител, от Вас се изисква да се държите уважително и да бъдете учтив. Ако не говорите английски, Полицейската служба ще Ви предостави преводач на място или по телефона. Ако бъдете арестуван по някаква причина, винаги ще имате преводач на място.

Полицейските служители обикновено носят значки с имена, така че да бъдете в състояние да идентифицирате полицаия, с когото сте говорили и може да Ви бъде от полза да си отбележите неговото или нейното име и да попитате за неговия или нейния участък, ако сметете, че може да възникне нужда да разговаряте със същия служител отново, или ако трябва въобще да го идентифицирате. Служителите имат и уникални лични номера на раменете, които също могат да ги идентифицират.

Ако сте спрян или претърсен от полицията, те трябва да ви дадат копие от протокола за обиск и да Ви съобщят причината и целта на претърсването.

Полицията може да използва само сила, която е пропорционална и в разумни граници в изпълнение на своите законови задължения.

Какви са законовите изисквания за управление на МПС в Северна Ирландия?

Ако Вие карате моторно превозно средство, полицейски служител може да Ви спре и да поиска да види:

- **Вашето свидетелство за правоуправление (шофьорска книжка)**– Вие трябва да притежавате валидно свидетелство за правоуправление за типа превозно средство, което карате в момента.

Вашите права в Северна Ирландия

Граждани от *Европейското икономическо пространство*

При нормални обстоятелства, до 70 годишна възраст можете да използвате обикновено свидетелство за правоуправление в Северна Ирландия, издадено от страна-членка на ЕС или ЕИП, до изтичането на срока му. Ако сте резидент на Северна Ирландия, след изтичане срока на свидетелството за правоуправление, Вие трябва да подадете молба за издаване на свидетелство за управление от Северна Ирландия. Формуляри може да намерите в повечето пощенски офиси. Като алтернатива, Вие можете да смените вашата шофьорска книжка от Европейския съюз или *ЕИП* за северноирландска шофьорска книжка по всяко време: това в момента струва £50.

Ако имате или развиете заболяване в който и да е момент, което може да засегне способностите Ви за шофиране, Вие трябва да го съобщите на Driver and Vehicle Agency /Агенция за шофьорите и МПС/.

Ако имате свидетелство за професионално управление на МПС от страна-членка на ЕС или *ЕИП*, има специални правила за възрастовата граница и за изискванията за включване в специален регистър (Вие трябва да се обадите за съвет на Driver and Vehicle Agency /Агенцията за шофьорите и МПС/ на телефон 0845 402 4000).

Работници-мигранти идващи извън *Европейското икономическо пространство*

Ако сте работник-мигрант (или пребиваващ) и ако имате пълна, валидна шофьорска книжка, Вие можете да шофирате всяка категория малко превозно средство, показано върху шофьорската Ви книжка за 12 месеца считани от момента, в който станете пребиваващ в Северна Ирландия. С настоящата си шофьорска книжка, вие нямате право да шофирате големи превозни средства за стоки или превозни средства за пътници.

За да можете да продължите да шофирате малки превозни средства, Вие трябва да се сдобие с временна северноирландска шофьорска книжка и да издържите изпит за шофиране, преди да са изтекли 12-те месеца.

Ако не издържите изпита през този 12 месечен период, на Вас няма да Ви бъде разрешено да шофирате като притежател на пълна шофьорска книжка и за Вас ще важат условията на временната шофьорска книжка.

Ако не кандидатствате за временна шофьорска книжка през първите 12 месеца, Вие трябва да спрете да шофирате и да вземете северноирландска временна шофьорска книжка с намерение да издържите шофьорския изпит. След като издържите изпита, Вие ще трябва да спазвате ограниченията за нови шофьори.

Правилата са различни ако имате шофьорска книжка от държава членка на ЕС или на *ЕИП*. Правилата също са различни ако имате Сменяема шофьорска книжка. За повече информация се свържете с Агенцията за шофьори и превозни средства (Driver & Vehicle Agency) на тел: 0845 402 4000 или идете на електронната им страница: www.dvni.gov.uk

- **Вашата застраховка** – застраховката е изискване на закона в Обединеното кралство и всеки шофьор, а не превозното средство, трябва да бъде застрахован отделно за посочената кола.

Вашето моторно превозно средство трябва също да има:

- Vehicle licence or road tax /Регистрационен талон за превозното средство или пътен данък/ - той може да бъдат получен от офисите на местната Агенция за шофьорите и МПС или от някои пощенски служби.
- Vehicle Test certificate /Тест сертификат за превозното средство/ – за някои автомобили над определена възраст може да се изиска Тест сертификат за превозно средство. За камиони и микробуси има различни изисквания. По-подробни данни могат да се поискат от Агенцията за шофьорите и МПС.
- Ако сте лице с постоянно местопребиваване в друга държава членка на ЕС, превозното средство, което е регистрирано по всички правила и (ако е необходимо) лицензирано в тази държава, може да се използва в Северна Ирландия за период, не надвишаващ 6 месеца за всеки период от 12 месеца, без да се нуждае от лиценз за Северна Ирландия.

За повече подробности относно изискванията на закона за шофиране в Северна Ирландия и за списък на местните Vehicle Licensing Offices /Офиси за лицензи за превозни средства/ посетете уебстраницата на Driver and Vehicle Agency of Northern Ireland /Агенцията за шофьорите и МПС на Северна Ирландия/ на уебстраница: www.dvni.gov.uk.

Всяко лице в моторното превозно средство трябва да има закопчан колан по време на каране, освен ако е удостоверено от лекар, че медицинското му състояние не му позволява това.

Ако полицейски служител има причина да вярва, че управлявате МПС под влиянието на алкохол или незаконни лекарствени средства, той или тя има право да поиска проба с дрегер, на кръв и урина. Полицейският служител трябва да пази писмен запис от вземането на пробите.

Какво участие взема Полицейската служба в контрола на имиграцията?

В Северна Ирландия Полицейската служба не е официално включена в изпълнението на мерките по контрола на имиграцията.

Полицейски служител обикновено не би следвало да иска да види Вашия паспорт или други документи, доказващи правото Ви на пребиваване в Обединеното кралство. Въпреки това, понякога може да Ви се наложи да покажете на полицията документ за идентификация и може да Ви бъде поискано да покажете Вашия паспорт. Ако ви бъде поискано да се идентифицирате, препоръчително е да го направите.

Ако сте заподозрян, че сте извършили престъпление и Вие нямате никаква форма на идентификация със себе си, полицейският служител при определени обстоятелства има право да Ви арестува докато той / тя се убеди, че Вие сте този, за когото се представяте.

Вашите права в Северна Ирландия

Полицейските служители не трябва да се отнасят с Вас по-различно от всеки друг заради Вашата раса, националност или цвят на кожата и Вие имате право да попитате полицейския служител, защо той/ тя е избрал/а да Ви спре и да Ви разпитва.

Какви са правата ми ако бъда задържан от полицията?

Ако сте задържан от полицията или сте подложен на разпит във връзка с подозрение за участие в нарушение, Вие имате определени права.

Полицейският служител трябва да Ви прочете следното официално предупреждение:

"Вие не сте длъжен да казвате нищо, но аз трябва да Ви предупредя, че ако Вие не споменете при разпита нещо, на което Вие ще разчитате по-късно в съда, това може да навреди на Вашата защита. Всичко, което кажете може да бъде използвано като доказателство."

След като Ви се прочете специалното предупреждение при арест, полицейският служител може да Ви разпита официално или да Ви зададе въпроси. Точен запис на разговора между Вас и полицията трябва да бъде направен и това може да бъде записано на хартия или в някои от случаите записано на касетофон.

Ако срещу Вас бъде повдигнато обвинение в извършване на престъпление, отново трябва да Ви се прочете официалното предупреждение и трябва да Ви бъде връчено писмено известие (written notice), с информация за престъплението, в което се посочват условията на предупреждението.

Вие имате право да се консултирате с адвокат и да информирате някого, че сте били арестуван или задържан. Ако нямате адвокат (solicitor), всеки полицейски участък ще Ви предостави адвокат, който е дежурен, известен по друг начин като "служебен адвокат" ('duty solicitor'). Вие не трябва да плащате за съдействието на адвокат, докато сте задържани в ареста на полицейското управление; това ще бъде платено от системата за Правна помощ (Legal Aid). Правната помощ е вид финансиране, предоставено от правителството за някои безплатни правни услуги за физически лица.

Правото да се консултирате с адвокат или да информирате свой близък може да бъде отложено въз основа на някои много сериозни обстоятелства. Тези обстоятелства се базират на това, че упражняването на тези права е много вероятно да:

- доведе до объркване на доказателства или свидетели (interference with evidence or witnesses),
- доведе до сериозна загуба на имущество
- доведе до предупреждаване на други заподозрени, или

- попречи за възстановяване на собственост или приходи придобити чрез престъпни действия (proceeds of crime).

Ако задържането Ви продължи до 24 часа, на Вас трябва да Ви се разреши непрекъснат период на почивка най-малко от осем часа.

Служител на полицията не може да Ви подлага на изтезания, да има към Вас нечовешко или унижително отношение. В нито един момент по време на Вашето задържане полицейският служител няма право да Ви заплашва, че ще използва или реално да упражнява насилие срещу Вас. При определени обстоятелства полицейският служител може да използва сила, за да Ви накара да изпълните законно искане (compliance with a lawful request), но използваната сила винаги трябва да бъде пропорционална и разумна според обстоятелствата.

Как мога да се оплача от полицията?

Ако сте били в контакт с полицията и смятате, че с Вас са се отнесли несправедливо, можете да се свържете с Police Ombudsman's Office /Омбудсмана на Полицейската служба/. Омбудсманът на Полицейската служба е независим от Полицейската служба на Северна Ирландия /Police Service of Northern Ireland/ и правителството като цяло. Той има конкретната задача да проучва жалби срещу полицията. Адресът на службата може да се намери в края на тази глава в списъка на "Полезни контакти".

Каква е ролята на служба "Полиция" в моята безопасност?

Служба "Полиция" носи отговорност пред закона за опазването на живота и собствеността, опазването на реда, предотвратяване извършването на престъпления (prevent the commission of offences), т.е. да прилага закона (uphold the law), и в случаите, когато е извършено нарушение, да вземе мерки за изправяне на нарушителя пред правосъдието.

Служба "Полиция" има подразделения и офицери, профилирани в борбата с конкретни престъпления и инциденти като домашно насилие, сексуални нарушения и злоупотреба с малолетни, а съветите на полицията (policing advice) са на разположение свободно във всички полицейски участъци.

Всяко районно полицейско управление на Северна Ирландия има също и специален Hate Incident & Minority Liaison Officer (HIMLO) /Контактен служител за инциденти, породени от омраза срещу малцинствата/. Контактният служител (HIMLO) дава съвети и поддържа хора, станали жертва на престъпления или инциденти заради тяхната раса, религия, сексуална ориентация или инвалидност. Те са известни като престъпления от омраза. Ако станете жертва на престъпление от омраза, има много организации, които по различен начин могат да Ви помогнат. Те са изброени в "Полезни контакти" в края на този Справочник. Докладването на

Вашите права в Северна Ирландия

престъпления, породени от омраза, може да бъде направено лично, от някой друг от Ваше име, с писмо, по телефона или по интернет на http://www.psnl.police.uk/index/advice-and-legislation/advice_hate_crime/hate_crime_reporting.htm

Какво трябва да знам преди да тръгна от Северна Ирландия за Република Ирландия?

Ако сте гражданин на държава от Европейския съюз или *Европейското икономическо пространство* (ЕИП), не Ви е необходима *виза* за посещаване на Република Ирландия. Ако не сте гражданин на страна-членка на ЕИП, ще трябва да имате виза, за да пътувате до Република Ирландия. Ако смятате да пътувате до Република Ирландия и Ви трябва *разрешение за влизане* в Обединеното кралство, най-вероятно ще Ви трябва отделно *разрешение за влизане*, за да пътувате до Република Ирландия. Следователно трябва да вземете *виза* от Ирландското посолство. Визата/разрешителното за влизане за Обединеното кралство не Ви дава право да пътувате до Република Ирландия. Има вероятност да Ви бъде поискан паспорт, когато влезете в Република Ирландия по въздух, с влак или по шосе от Северна Ирландия, и ако нямате валидна виза (ако Ви трябва такава) Ви може би ще бъдете задържан за определено време от Ирландския имиграционен контрол. Има докладвани много такива случаи.

По-нататъшна официална информация за придобиване на виза за Република Ирландия може да бъде получена от уебстраницата на Department of Foreign Affairs /Министерството на външните работи/: www.foreignaffairs.gov.ie. Независим съвет може да бъде получен от Immigrant Council of Ireland /Комитет на имигрантите на Ирландия/ или от Migrant Rights Centre /Център по правата на мигранта/ (вижте "Полезни контакти" по-долу: агенции за съвети).

Полезни контакти:

Police Service of Northern Ireland /Полицейска служба на Северна Ирландия

Телефон: 0845 600 8000

Police Headquarters (Централен офис на полицията)

Brooklyn, 65 Knock Road Belfast BT5 6LE

Обща информация за Полицейската служба, включително списък на местонахождението на всички полицейските участъци може да бъде открит на: www.psnl.police.uk

Police Ombudsman for Northern Ireland /Омбудсман на Полицейската служба/

New Cathedral Buildings, St Anne's Square

11 Church Street

Belfast BT1 1PG

Телефон: 0845 601 2931 or (028) 9082 8600

Уебстраница: www.policeombudsman.org

Можете да се снабдите с брошура за това как работи системата за жалби от полицията от омбудсмана на службата. В момента тази брошура е на разположение на китайски, английски, ирландски, литовски, полски, португалски, руски или ирландски (Ulster-Scots).

Информация за образованието

Кой е отговорен за образованието в Северна Ирландия?

За държавната образователна система в Северна Ирландия отговаря Министерството на образованието (Department of Education), което от своя страна ръководи местните отдели, наречени Education and Library Boards /Комисии по образованието и библиотеките/. Комисиите по образованието и библиотеките отговарят за управлението на училищата и колежаите в специални географски области. Комисиите могат да Ви дадат информация за училища и колежи във Вашата област и за това как става записването. Списъкът с адреси е даден в края на тази глава в "Полезни контакти".

Може ли детето ми да получи допълнителна помощ по английски език?

Ако Вашето дете не владее английски език, то трябва да получи допълнителна помощ от страна на училището или на Комисията по образованието и библиотеките. Вашето училище трябва да предостави подробности за това. Ако не Ви предоставят адекватна помощ, Вие трябва да разговаряте с училището или с Комисията по образованието и библиотеките.

Какво трябва да направя, ако детето ми бъде подложено на тормоз в училище?

Расистки и други форми на сплашване и тормоз не се разрешават в училищата. Ако започне тормоз, той трябва да бъде докладван на учителя на Вашето дете. Ако Вие чувствате, че тормозът не е ефективно прекратен, следва да се обърнете към директора на училището и след това към местната Комисия по образованието и библиотеките, или да потърсите независим съвет от организация за подкрепа - виж "Полезни контакти" в края на тази глава.

Какви видове училищно образование има в Северна Ирландия?

Образованието е задължително от четири години (като то започва през септември след четвъртия рожден ден на детето или ако рождения ден е между 2 юли и 31 август включително, то започва следващия септември) до 16 години. Повечето деца продължават да посещават училище до 16 или 18 годишна възраст. Почти всички училища са държавно финансирани чрез

данъчната система и достъпът до тях е свободен, включително и тези, които се управляват от Catholic Council for Maintained Schools /Католически съвет за поддържани учебни заведения/. Всички деца имат право на образование. От родителите се очаква да покрият разходите за училищни униформи, екскурзии и т.н. Детето може да има право на безплатна храна в училище.

Има и някои платени частни училища, използвани от много малък брой ученици.

Възрастовият диапазон на училищата е както следва:

- **Училища за предучилищна подготовка (Nursery schools) за възраст от три до пет години** – с ограничен брой места; важно е да запазите място, колкото се може по-рано.
- **Начални училища (Primary schools)** – посещавани на възраст между 4/5 и 11 години.
- **Лицеи (Grammar schools) и средни училища (secondary schools)** – посещавани на възраст между 11 и 16 години. Много от учениците продължават до 18 години или се прехвърлят в колежи за по-нататъшно образование (further education colleges).

Трансфер на децата от начално училище в средно училище или лицей: в миналото преместването на децата от начално училище в училище след началното училище беше контролирано от изпит (още известен като изпита 11+). Този изпит беше прекратен през 2008 година, но и до днес Общото събрание на Северна Ирландия, не е стигнало до споразумение с какво да го заместят. Поради липсата на закон някои групи училища са създали собствени приемни изпити.

Когато предлагат места, някои училища вземат под внимание "специалните обстоятелства" ('special circumstances') на отделния ученик или подготвят специални разпоредби за деца, които са получили повече от половината от основното си образование извън Северна Ирландия. Трябва да разговорите с учителя на Вашето дете за възможностите, които се предлагат, когато то е в шести клас (year six) в началното училище. Допълнителна информация може да намерите от Образователните служби дадени по-долу в „Полезни контакти“, в края на тази глава.

Език – повечето от училищата преподават на английски език, но и броят на Irish medium schools (ирландски средни училища) се увеличава. Не е задължително Вашето дете да говори ирландски, когато започва училище, защото се предлага образование на Ирландски език, което е вид образование спомагащо за усвояването на втори език.

Пол – някои училища работят по системата ученици от един и същи пол, а други са смесени.

Специални училища – има специални училища за деца с увреждания, а също така деца с увреждания могат да бъдат настанени в редовните училища (mainstream schools).

- **Религиозна основа (Religious ethos)** – всички училища в Северна Ирландия трябва по закон, да имат християнски етос, но също и

Вашите права в Северна Ирландия

задължението да вземат предвид културния и религиозен произход на Вашето дете. Учениците могат да изберат да не присъстват на водените в училище религиозни занятия. Докато много училища имат доминиращ религиозен етос, важно е да се подчертае, че всички училища са отворени за всички ученици и не могат да дискриминират ученици, които не споделят религиозния етос на това училище. Различните видове държавни училища са:

- ‘Контролирани училища’ (Controlled schools) (още познати като Протестантски държавни училища). Първоначално те бяха църковни училища, чийто контрол беше прехвърлен върху държавата. Поддържат връзка с трите най-големи протестантски църкви (Презвитерианска, Църква на Ирландия и Методистка).
- “Поддържаните училища” (‘Maintained’ schools) (още познати като Католически училища) имат връзка с Католическата църква и са под ръководството на Католическия съвет за поддържани училища.
- “Интегрирани училища” (‘Integrated’ schools). Интегрирани, в контекста на Северна Ирландия, означава най-вече протестантска и католическа интеграция. Те обикновено имат общ християнски етос и нямат връзка с определена църква.
- Училища с изучаване на ирландски език (Irish-medium’ schools). В тези училища по-голямата част от образованието е на ирландски език. Те нямат връзка с църква.

Какви възможности има за обучение на възрастни?

Освен двата университета (Queen’s University Belfast and the University of Ulster /Кралския университет на Белфаст и Университета на Ълстър/), има голям брой учебни заведения за придобиване на професионална квалификация или по-висока образователна степен (‘further’ and ‘higher’ education institutes), управлявани от правителството. Също така има и широк спектър от общински и други неправителствени организации, които предлагат обучение. Те предлагат голямо разнообразие от курсове, включително курсове по английски език. За някои курсове се изисква заплащане на такса, въпреки че някои от тях са на ниска цена или безплатни. Всяка субсидия за хора на **социални помощи**, която се предоставя на местни курсисти, също трябва да бъде достъпна за другите работници от Европейския съюз, включително за хора от **Присъединените държави**.

За справка какво се предлага, моля свържете се с организациите директно. Списък на тези организации може да получите от Вашата местна Комисия по образованието и библиотеките. The Educational Guidance Service for Adults (EGSA) /Службата за образователна ориентация за възрастни/ е неправителствена организация, която предлага безплатни конфиденциални съвети за възможности за обучение. Виж "полезни контакти" в края на тази глава.

Дали моята съществуваща квалификация се зачита в Северна Ирландия?

Работодателите трябва да третират еднаква квалификация, придобита в друга страна, по същия начин както местната квалификация. Работодателите не могат да дискриминират на базата на еквивалентна квалификация. Вие можете да получите оценка за това как стандартът на Вашата квалификация се сравнява с местната квалификация като се обърнете към изпитната комисия за Северна Ирландия (exam board for Northern Ireland), наречена Council for the Curriculum, Examinations and Assessments (CCEA) /Комисия по образователната програма и учебните изпити и проверки/. По отношение на професиите, много професионални организации определят свои собствени критерии и системи. По отношение на учителските квалификации, обърнете се към Отдела за учителите към Министерството на образованието /Teachers Branch of the Department of Education/.

Полезни контакти:

Education and Library Boards /Комисии по образованието и библиотеките/

Belfast Education and Library Board /Комисия по образованието и библиотеките за Белфаст/

(обхваща района Белфаст)

Телефон: (028) 9056 4000

Уебстраница: www.belb.org.uk

North Eastern Education and Library Board /Североизточна Комисия по образованието и библиотеките/

(обхваща районите Антрим, Балимена, Балимъни, Карикфъргъс, Колирейн, Ларн, Махрегафелт, Мойл, Нютаунаби) /Antrim, Ballymena, Ballymoney, Carrickfergus, Coleraine, Larne, Magherafelt, Moyle, Newtownabbey/

Телефон: (028) 2565 3333

Уебстраница: www.neelb.org.uk

South Eastern Education and Library Board /Югоизточна Комисия по образованието и библиотеките/

(обхваща районите Ардс, Каслрийг, Даун, Лизбърн и Северен Даун)

/Ards, Castlereagh, Down, Lisburn and North Down/

Телефон: (028) 9056 6200

Уебстраница: www.seelb.org.uk

Southern Education and Library Board /Южна Комисия по образованието и библиотеките/

(обхваща районите Армаг, Банбридж, Куукстаун, Крейгейвън, Дънганнон и Южен Тайроун, Нюри енд Моорн)

Вашите права в Северна Ирландия

/Armagh, Banbridge, Cookstown, Craigavon, Dungannon & South Tyrone, Newry & Mourne/

Телефон: (028) 90 3751 2200

Уебстраница: www.selb.org

Western Education and Library Board /Западна Комисия по образованието и библиотеките/

(обхваща районите Омаг, Фърманаг, Дери, Страбейн и Лаймавейди)

/Omagh, Fermanagh, Derry, Strabane and Limavady/

Телефон: (028) 8241 1411

Уебстраница: www.welbni.org

Council for Catholic Maintained Schools /Католически съвет за поддържани учебни заведения/

Телефон: (028) 9042 6972

Уебстраница: www.onlineccms.com

Comhairle na Gaelscolaíochta (Irish Language Schools /Ирландски езикови училища/)

Телефон: (028) 9032 1475

Уебстраница: www.comhairle.org

NI Council for Integrated Education /Комитет за интегрирано образование на Северна Ирландия/

Телефон: (028) 9023 6200

Уебстраница: www.nicie.org

Council for the Curriculum Examinations and Assessment (CCEA) /Комисия по образователната програма и учебните изпити и проверки/

Телефон: (028) 9026 1200

Уебстраница: www.ccea.org.uk

Department of Education /Министерство на образованието/

Телефон: (028) 9127 9279

Уебстраница: www.deni.gov.uk

Educational Guidance Service for Adults (EGSA) /Служба за образователно направление за възрастни/

4th Floor, 40 Linenhall Street

Belfast BT2 8BA

Телефон: (028) 9024 4274

Уебстраница: www.egsa.org.uk

За информация относно учителски квалификации

***Department of Education, Teachers Branch /Отдел на учителите към
Министерството на образованието/
Waterside House, 75 Duke Street
Derry/Londonderry BT47 6FP
Телефон: (028) 7131 9000***

Университети

***Queen's University Belfast /Кралският университет на Белфаст/
Уебстраница: www.qub.ac.uk***

***University of Ulster /Университет на Улстер/
Уебстраница: www.ulster.ac.uk***

Гласуване

Какви избори се провеждат в Северна Ирландия?

Европейски парламентарни избори (European Parliamentary election) се провеждат на всеки пет години, за да се изберат членовете на Европейския парламент (ЕП) /Members of the European Parliament (MEP)/. Тринайсет членове на ЕП са избрани да представляват Северна Ирландия.

Местни избори се провеждат на всеки четири години, за да се реши кой ще представлява Вашата община (community) във Вашия местен съвет (Council). Представителите са известни като 'Councillors' ("съветници").

Изборите за Правителство на Северна Ирландия (Northern Ireland Assembly) трябва да се провеждат на всеки четири години. Представителите са известни като Members of the Legislative Assembly (MLAs) /"членове на законодателно събрание"/.

От гледна точка на британския парламент, в Лондон се провеждат Уестминстърски парламентарни избори ('Westminster Parliamentary' elections), за да бъдат избрани UK Members of Parliament (MPs) /Членове на Парламента на Обединеното кралство/. Датите за парламентарните избори не са определени от законодателството, но трябва да се провеждат след не повече от пет години от предходните избори.

Кой може да гласува?

Парламентарни избори на Обединеното кралство

Ако не сте гражданин на Обединеното кралство или на Република Ирландия (Irish Republic), или на Общността на нациите (the Commonwealth of Nations), Вие нямате право на глас в Общите (Уестминстърски парламентарни) избори /General (Westminster Parliamentary) Election/ на Обединеното кралство. Това е независимо от това дали работите или плащате данъци.

Местни (Local elections) и Европейски парламентарни избори (European Parliamentary elections)

Гражданите на Европейския съюз имат право да гласуват на местните парламентарни избори на Северна Ирландия и изборите за Правителство на Северна Ирландия (Northern Ireland Assembly) и на Европейските парламентарни избори.

За да имате право да гласувате, Вие трябва да бъдете на 18-годишна възраст. Вие също така трябва да бъдете в избирателния регистър, както и да носите със себе си правилните документи за самоличност. Това е обяснено подробно по-долу.

Като минимум трябва да сте били жител на Северна Ирландия през последните три години преди подаването на заявлението за регистрация.

Как да подам молба, за да бъда включен в избирателния регистър (electoral register)?

Ако сте гражданин на Европейския съюз или Общността на нациите, Вие трябва да се регистрирате за гласуване като попълните Electoral Registration Form (RPF02) / Избирателен регистрационен формуляр RPF02/. Гражданите на Европейския съюз трябва да попълнят допълнителен формуляр UC1 с цел да се регистрират да гласуват на изборите за Европейски парламент; в противен случай те ще могат да гласуват само на изборите за местно правителство, и изборите за Правителство на Северна Ирландия.

Можете да получите формуляр за регистрация на различни езици от уебстраницата на Избирателната служба за Северна Ирландия /Electoral Office for Northern Ireland/: <http://www.eoni.org.uk/index/registration/form-translations.htm>

Друга възможност да получите формуляр е като позвъните на Electoral Office Advice Line /линията за съвети на Избирателната служба/ на телефон: 0800 4320 712.

След като попълните и представите регистрационния формуляр и предоставите всички писмени доказателства, които може да Ви бъдат поискани в подкрепа на Вашето заявление, Вие ще бъдете включен в избирателния регистър (Electoral Register) в рамките на шест седмици и ще придобиете право на глас. Едновременно с това, Вие придобивате правото да бъдете съдебен заседател (jury service) и може да бъдете призован за изпълнението на това задължение.

Какво да направя в деня за гласуване?

Веднага след определяне датата на изборите, Вие ще получите по пощата гласоподавателна карта. На гласоподавателната карта ще Ви бъде посочено точно къде да отидете да гласувате - това може да бъде местното училище, читалище (community centre) или църковна зала (church hall) в района, където живеете. На гласоподавателната карта също ще бъдат посочени документите, които трябва да вземете със себе си, за да удостоверите своята самоличност, когато отидете да гласувате. Важно е да си вземете правилните документи, защото в противен случай може да не Ви бъде разрешено да гласувате.

В момента видове приемлива идентификация са:

- паспорт от всяка една държава членка на ЕС (забележка: лични карти в момента не се приемат);
- актуално свидетелство за управление на МПС на гражданин от *ЕИП* с Ваша снимка;

Вашите права в Северна Ирландия

- автобусна карта (bus pass for senior citizens) на Северна Ирландия за възрастни граждани или слепи хора, известна като “SmartPass” (“СмартПас”).

Ако Вие нямате нито един от тези документи, ще трябва да подадете молба за безплатна Избирателната лична карта (Electoral Identity Card) от Избирателната служба (Electoral Office). Тази карта ще бъде със снимка и може да Ви бъде полезна и за други цели. Можете да подадете заявление по пощата или лично да отидете до Избирателната служба, но трябва да бъдете регистрирани, или да поискате да се регистрирате за гласуване, за да получите такава карта.

Полезни контакти:

The Electoral Office for Northern Ireland /Избирателна служба за Северна Ирландия/

www.eoni.org.uk

*Районни офиси се намират в: Белфаст, Балимена, Банбридж,
Дери/Лондондери, Нютаунаби, Нютаунардс, Омаг*

*/Belfast, Ballymena, Banbridge, Derry/Londonderry, Newtownabbey,
Newtownards, Omagh*

*Безплатен телефон: 0800 4320 712 – на разположение е превод по
телефона за комуникация на други езици освен английски*

Полезни контакти: агенции за съвет

Advice NI / “Съвети СИ”/

Обадете се на телефон: (028) 9064 5919 и ще бъдете насочен към Център за съвети за Вашия район, или вижте уебстраница: www.adviceni.net. “Съвети СИ” е асоциация от независими Центрове за съвети в цяла Северна Ирландия. Те не предлагат съвети за граждани, но могат да Ви насочат до местния регистриран Център за съвети, който ще се занимае директно с Вашето запитване. Със “Съвети СИ” може също да контактувате на e-mail: info@adviceni.net

Citizens Advice - Regional Office /Регионален офис за съвети за граждани/

Обадете се на телефон: (028) 9023 1120 и ще бъдете прехвърлен към Бюрото за съвети за граждани за Вашия район, или виж уебстраница: www.citizensadvice.co.uk Повечето градове имат БСГ, и те са няколко за Белфаст. Те предлагат дискретни безплатни съвети по много правни материали, включително трудови отношения. Също така може да откриете Вашето местно БСГ като отворите телефонния указател. Много БСГ нямат на разположение преводачески услуги; но все пак някои е възможно да имат организирани такива за определени езици.

Committee on the Administration of Justice (CAJ) /Ръководителски комитет по правосъдието/

45/47 Donegall Street, Belfast BT1 2BR

Тел: +44-(0)28-90961122

Факс: +44-(0)28-90246706

www.caj.org.uk

Equality Commission for Northern Ireland /Комисията по равнопоставеност за Северна Ирландия/

Телефон: (028) 9050 0600

Комисията по равнопоставеност (The Equality Commission) е орган, отговорен за предотвратяването на дискриминацията и насърчаване на равенството. Дейността ѝ покрива различни области свързани с дискриминацията, включително: пола, раса, към хората с увреждания, сексуална ориентация, семейно положение и религиозни и политически вярвания. Адресът на електронната страница е: www.equalityni.org, тел: (028) 9050 0600

Housing Rights Service /Служба по настанителни права/

Middleton Buildings, Fourth Floor

10-12 High Street, Belfast BT1 2BA

Телефон: (028) 9024 5640

Вашите права в Северна Ирландия

Полезна информация може също да бъде намерена на уебстраница: www.housingadviceni.org разработена от Housing Rights Service /Служба по настанителни права/ and Shelter /Шелтър - Подслон/.

Law Centre (NI) Правен център (СИ)

124 Donegall Street, Belfast BT1 2GY

Телефон: (028) 9024 4401

Law Centre (NI) Western Area Office /Правен център (СИ) – Кантора за Западния регион/

9 Clarendon Street, Derry/Londonderry BT48 7EP

Телефон: (028) 7126 2433

E-mail: admin.derry@lawcentreniwest.org

Въпреки че не можете директно да се обърнете към Правния център, местното Бюро за съвети за гражданите (Citizens Advice Bureau /CAB/) или друга агенция за съвети би могла да изпрати жалбата Ви там. Правният център работи заедно с агенции, даващи съвети, за решаване на правни въпроси. Той предлага специализирани правни съвети на тези агенции и техните клиенти, както и представлява клиенти в съда. За тези услуги не се плаща. Полезна информация по трудово-правни въпроси има на разположение на уебстраница www.lawcentreni.org Ако Вашият случай е отнесен в Правния център, те ще се опитат, ако е наложително, да Ви осигурят преводач. Те също имат достъп до телефонни преводачи.

Northern Ireland Council for Ethnic Minorities /Комитет на етническите малцинства за Северна Ирландия/ Belfast Migrant Centre /Център за мигранти в Белфаст/

Ascot House, Third floor 24-31 Shaftesbury Square, Belfast

Телефон: (028) 9023 8645

Уебстраница: www.nicem.org.uk

NICEM организира срещи за съвет всеки четвъртък вечер между 5.30 и 8.00 часа в Центъра за мигранти в Белфаст:

- Информация за правата Ви на социални помощи и съвет при подаването на молби за социална помощ. Действат в ролята на защитник и помагат при вземането на решения
- Съвет и насоки във връзка с жилищно настаняване
- Ориентация и насоки за хора, които се настаняват в нови райони

STEP (South Tyrone Empowerment Programme) СТЕП (Програма за упълномощаване за Южен Тайроун) www.stepni.org

Migrant Worker Support Centre (Център за поддръжка на работника-мигрант)

STEP предлага правни съвети и помощ по отношение на Вашите права на роден език на индивидуални начала. Професионалната помощ, предлагана в

Центровете за поддръжка на STEP, намиращи се в Дънганон, Портадън и Магхерафелт е безплатна.

STEP предлага:

- Информация и направление за социални помощи
- Езикова помощ
- Съвет и подкрепа във връзка с трудовите права
- Подкрепа при достъпа до здравеопазване, образование, работа и т.н.
- Съвет и подпомагане за жилищно настаняване и поддържане
- Защита и подкрепа при контактуване с държавни и други професионални организации
- Съвет и представителство по имиграционни въпроси

Dungannon Office (Кантора в Дънганон)	Portadown Office (Кантора в Портадън)	Magherafelt Office (Кантора в Магхерафелт)
Unit T7 Dungannon Business Park 2 Coalisland Road Dungannon BT71 6JT	Unit 6 Mayfair Business Park Garvagh Rd Portadown BT62 1HA	Unit C2 The Rainey Centre 80-82 Rainey Street Magherafelt BT45 5AJ
Телефон (028) 8772 9002	Телефон (028) 3839 9595	Телефон (028) 7930 0848

С цел даване на приоритет на нуждите на клиентите, Центровете за поддръжка на STEP оперират с помощта на сортировъчна система. Час може да бъде записан като се обадите в най-близкия до Вас офис или позвъните в кантората в Дънганон на следните телефони: (028) 8772 9002 за Дънганон, (028) 3839 9595 за Портадън, (028) 7930 0848 за Магхерафелт.

За имиграционен съвет в Република Ирландия

Immigrant Council of Ireland /Комитет на имигрантите на Ирландия/

Телефон: (00) 353 1 6740200, from 14.00hrs to 16.00hrs (2.00pm – 4.00pm)

Уебстраница: www.immigrantcouncil.ie

Migrant Rights Centre /Център по правата на мигранта/

Телефон: (00) 353 1 8881355

Уебстраница: www.mrci.ie

Вашите права в Северна Ирландия - справочник за миграционни работници

Този справочник обяснява правата на хора, възнамеряващи да работят в Северна Ирландия или които вече работят в Северна Ирландия.

Този справочник се издава на следните езици: български, китайски, латвийски, литовски, полски, португалски, словашки, румънски, руски и тетум.

Всички справочници са на разположение на уебстраници:

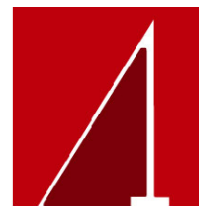
www.lawcentreni.org и www.nihrc.org.

Your rights in Northern Ireland – a guide for migrant workers

This guide explains the rights and entitlements for people who are intending to work in Northern Ireland or who are already working in Northern Ireland.

The Guide is available in the following languages: **Bulgarian, Chinese, English, Latvian, Lithuanian, Polish, Portuguese, Slovak, Romanian, Russian and Tetum.**

Available on: www.lawcentreni.org and www.nihrc.org.

Law Centre (NI)

NORTHERN
IRELAND
HUMAN
RIGHTS
COMMISSION

Office of the
First Minister and
Deputy First Minister
www.ofmdfmi.gov.uk

